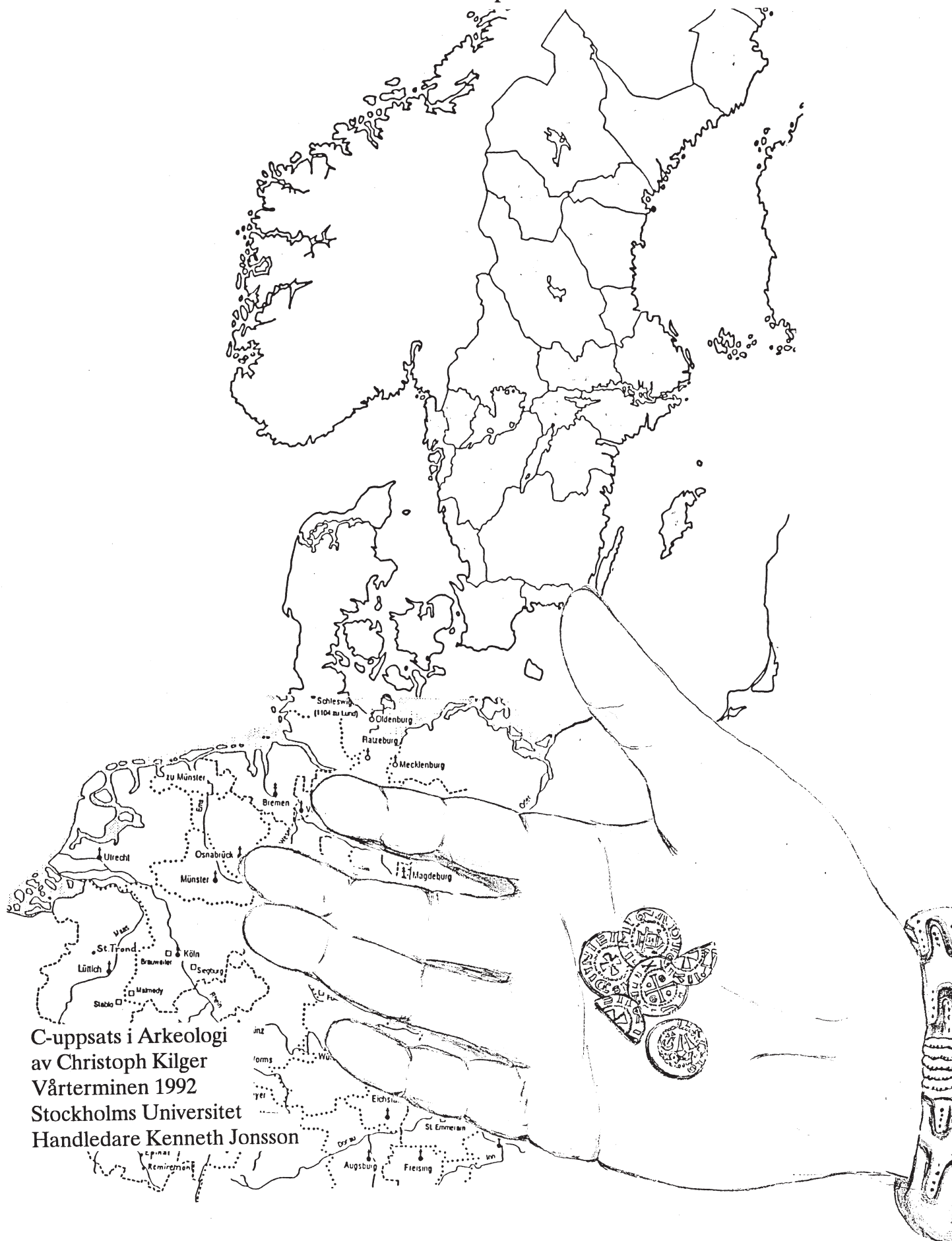

MAGDEBURGMYNT OCH SACHSENPFENNIGE

En fallstudie baserad på det svenska materialet

C-uppsats i Arkeologi
av Christoph Kilger
Vårterminen 1992
Stockholms Universitet
Handledare Kenneth Jonsson

Abstract

This essay is an investigation and analysis of Sachsenpfennige and Magdeburgpfennige found in Viking-Age hoards in Sweden. The aim is to establish a relative and, if possible, an absolute chronology. As a matter of fact the method of analysis used in this essay allows conclusions to be drawn of how German coins were imported from Saxony to Sweden. The result convincingly shows that coins struck at Magdeburg found their way to Scandinavia along a western trade route. Anonymous mints, operating under the control of the Archbishop of Magdeburg, located in eastern Saxony, issued several different types of Sachsenpfennige. These coins were imported under a very short period of time in the beginning of the 1020s to Sweden via the river Oder. The territory these coins passed were controlled by Slavic tribes. These special issues are predominantly found in middle and northern Sweden, but they amazingly enough almost never reached Scania or Gotland.

INNEHÅLL

1.	Inledning	2
1.1	Syfte	2
1.2	Frågeställningar	2
1.3	Metod	2
1.4	Material	2
1.5	Avgränsning	3
1.6	Definitioner	3
1.7	Källkritik	4
1.8	Disposition	5
2.	Allmän forskningshistoria	5
3.	Teori	5
4.	Analys	7
4.1	Forskningshistoria om Sachsenpfennige	7
4.2	Typologi	8
4.3	Typkatalog Sachsenpfennige	10
4.3.1	Myntanalysen Sachsenpfennige	14
4.4	Typkatalog Magdeburgmynt	20
4.4.1	Myntanalysen Magdeburgmynt	24
5.	Resultat och utvärdering	29
5.1	Översikt över Sachsenpfennige och Magdeburgmynt funna i Sverige	31
6.	Tolkningar	35
7.	Sammanfattning	38
8.	Litteratur-/Förkortningslista	38

Appendix

Sammanställning av Sachsenpfennige och Magdeburgmynt i svenska fynd

1. INLEDNING

På vilket sätt kom mynten som ingår i de vikingatida myntskatterna till Sverige?

Omdenna fråga råder det fortfarande delade meningar. Förklaringarna bestäms av forskarnas syn på vikingatiden. Skatterna skulle återspegla vikingatågen i England och på kontinenten, de vittnar om oroliga tider och nordbornas krigiska aktiviteter. Men problemet är den i arkeologiska sammanhang så ofta hyllade källkritiken. Myntskatten har hittills vid sådana tolkningar betraktats som en helhet d.v.s. uppmärksamheten har egentligen rört sig om själva skatten och inte om dess innehåll. Under mitt arbete med den här uppsatsen blev det uppenbart vilket underbart källmaterial skatterna och dess innehåll, mynten representerar. Mynt i anhopning är ett arkeologiskt källmaterial i särklass, som hittills har ignorerats från arkeologiskt och historiskt håll. Uppsatsen är ett försök att presentera de regelbundna mönster som kan urskiljas i skatterna.

Jag vill tacka min handledare Kenneth Jonsson för hans hjälp och tålmod. Han ägnade mera tid åt mig och mina studiekamrater Susanna Alleson och Anna Wätz än han egentligen behövde och utöver det fick vi praktisk undervisning i modern vikingatida numismatik. Vidare Gert Rispling som hjälpte mig med med ordbehandlingsprogrammet m.m.. Dessutom tackar jag Susanna och Anna för deras tålmod och envishet, som var till hjälp för att genomföra våra långvariga undersökningar. Slutligen vill jag uppmärksamma Peter Berghaus, samt Vera och Gert Hatz storslagna arbete att bestämma de ca 93 000 tyska mynt som ingår i de svenska vikingatida skatterna.

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är

- att kartlägga kontaktmönstret mellan Sverige och kontinenten under sen vikingatid, d.v.s. att undersöka kontaktfrekvensen från 950-tal till 1140-tal, då den sista skatten av vikingatidkaraktär nedlades.
- att studera kontaktnätet ur geografisk aspekt och dess utbredning i form av handelsvägar.
- att uppställa en kronologi för Sachsenpfennige och mynt, som präglades i Magdeburg.
- att strukturera förhållandet mellan präglings-, import- och cirkulationstid.

1.2 Frågeställningar

1. Är det möjligt att urskilja särdrag i fynden från de tidigare danska provinserna Skåne, Blekinge och Halland jämfört med övriga Sverige?
2. Finns det skillnader mellan Gotland och det svenska fastlandet vad gäller Sachsenpfennige och Magdeburgpräglingar?
3. Hur är Sachsenpfenniges och Magdeburgmyntens inbördes förhållande, avlöser de varandra eller präglas de parallellt? I detta sammanhang måste också ställas frågan, om Magdeburg är allenarådande som präglingsort eller om fler myntorter präglar under Magdeburgs regi. Är ärkebiskopssätet den enda myntorten, som präglar Sachsenpfennige?

1.3 Metod

I den följande myntanalysen används en kvantitativ jämförelsemetod. Den kvantitativa analysen kan belysa två olika aspekter, å ena sidan den individuella mynttypens utbredningsmönster, å andra sidan alla typers inbördes förhållande i tid och antal. En parallellanalys av alla typer kan också betecknas med facktermen seriation, som etablerar en relativ kronologi. I själva analysen använder jag mig av diagram, som avslöjar typens fördelning i tid ('x-axel') och volym ('y-axel' med antal mynt uppåt, antal fynd nedåt). Myntgruppen Sachsenpfennige, som finns representerad i många olika varianter försöker jag sammanfatta och göra mera översiktlig. För att kunna genomföra en gruppering har jag använt mig av typologiska kriterier, som t.ex. återkommande motiv eller distinkta inskrifter. Resultatet vill jag beteckna som en typologisk serie och arbetsmetoden som en kvalitativ jämförelse. I teoridelen betonar jag myntens ekonomiska kontext, för att förklara deras uppkomst och utbredning. Den hypotetiska modellen, som presenteras där försöker beskriva myntens 'aktionsradius' och utbredningsmönster. Modellen är utgångspunkt för min senare tolkning. Undersökningen här kan beskrivas som en deduktiv arbetsmetod.

1.4 Material

Vid själva materialinsamlingen har jag utgått från Gert Hatz publikation, där alla fynd med tyska mynt som har

gjorts i Sverige t.o.m. 1974 är redovisade. Fynden är uppförda i kronologisk ordning. I tabellform redovisar Hatz för varje skattfynd antalet tyska mynt fördelat på myntort och tid. En bestämning efter typer redovisas däremot inte (Hatz 1974), men sammanställningen bygger på listor med en preliminär bestämning av alla fynd med tyska mynt av Peter Berghaus, samt Vera och Gert Hatz. Deras arbete var också för mig en förutsättning för att kunna genomföra en kvalitativ, liksom kvantitativ myntanalys och jag vill tacka dem för möjligheten att utnyttja deras ännu opublicerade listor.

Uppgifter om nya fynd, som har gjorts fr.o.m. 1974 t.o.m. 1985 ingår i myntkabinettets årsberättelser i NNÅ. Motsvarande årsberättelser efter 1985 finns ännu endast i form av manuskript men kommer senare att publiceras i NNÅ. I NNÅ redovisas mynten ibland summariskt och inte efter typ. I dessa fall har jag bestämt mynten själv.

56 fynd har rapporterats sedan 1973, därav 6 fynd, som hittades före 1973 men som lämnades in först senare (muntligt medd. av Kenneth Jonsson). Vidare ingår också alla mynt som hittades på gamla fyndplatser genom Majvor Östergrens s.k. skattfyndprojekt på Gotland. Materialet från tidiga myntfynd från början av 1700-talet och senare är i vissa fall inte bevarade. Fynden har förtecknats genom handskrivna bilagor till inventarieregistret, som finns att tillgå i KMK. I fyndlistan har jag markerat alla mynt, som bestämdes efter handskrifterna med 'Ark' i anmärkningsspalten.

En del av myntmaterialet är publicerat i CNS-serien, som började ges ut 1975. Serien katalogiserar Sveriges myntfynd från vikingatiden landskapsvis och redovisar detaljinformation, som mynten kan ge t.ex. typ, varianter, obol, vikt, fragmentering, klippning eller någon annan slags påverkning. Hittills har en fjärdedel av det svenska myntmaterialet publicerats.

Förutom CNS-serien är en rad fynd publicerade i den numismatiska litteraturen.

Hela myntmaterialet har inte redovisats på ett enhetligt sätt, därför ingår bara de värden, som är säkra. I analysen utgår jag ifrån fyndort, landskap, t.p.q. ('terminus post quem'), det totala antalet mynt, som hittades i fynden, det totala antalet tyska mynt, präglingssort, myntherre, regeringstiden och slutligen Dbg-nummret (Dbg), som klassificerar typen. I fråga om t.p.q. bygger jag på de senaste uppdateringarna av Kenneth Jonsson (Jonsson under bearbetning).

1.5 Avgränsning

I analysen ingår bara mynt som klassificeras som Magdeburg mynt och Sachsenpfennige. Detaljinformation som vikt, bearbetning efter präglingen, problematiken kring varianter t.ex. Gumowskis' klassifikationsystem 'CNP' (Gumowski 1939) av olika Sachsenpfennige kan inte behandlas ingående i den här uppsatsen. Som redan nämnts har en konsekvent bestämning efter varianter och stampar för hela materialet inte genomförts.

Tidsramen för min undersökning utgör sen vikingatid, som här kan preciseras mellan 950- och 1140-talet och som omfattar importperioden för tyska mynt.

Geografiskt tar jag upp materialet som har hittats i nuvarande Sverige, d.v.s. i analysen ingår också de tyska mynt, som har hittats i Skåne, Halland och Blekinge, som under denna tidsperiod låg under det danska rikets maktfär. Blekinge förblev sannolikt t.o.m. 1027 under svearikets inflytande (Jonsson 1990, s. 139).

1.6 Definitioner

Följande definitioner beskriver kort de begrepp, som jag kommer att använda i uppsatsen:

Vikingatid

Vikingatid ur numismatiskt perspektiv avser den tidsperiod, då stora mängder utländska mynt når fram till områden i nord- och östeuropa. Myntskatterna, som hittas i de nuvarande skandinaviska länderna och i östeuropeiska områden som Ryssland, Baltikum, Polen med Polabien och delvis i Tjeckoslovakien, ger en bild av myntimportens omfattning i tid och rum. Importen till Sverige rymmer en tidsperiod på ca 350 år, från början av 800-talet till 1140-talet, då de sista skatterna av vikingatidskaraktär lades ner. Två olika faser under denna tidsrymd kan urskiljas i Sverige och i de andra länderna beroende av myntströmmens härkomst. Från 800-tal till ungefär 975 dominerar arabiska dirheme myntskatternas sammansättning. Fr.o.m ca 990 till slutet av nedläggningstiden utgör engelska och särskilt tyska mynt huvuddelen av myntimporten.

Myntgrupp

I en myntgrupp ingår alla de mynt, som kan föras till en myntort med hjälp av inskriften eller där inskriften saknas med hjälp av myntens utseende d.v.s. motivval, typologiska kriterier m.m.

Mynttyp

Mynttyper kan p.g.a. av typologiska kriterier och inskrifter, skiljas från varandra och föras till en myntherre eller,

då myntherren saknas, en bestämd myntort. Mynttyper präglades antagligen i serie och inte parallellt. En myntherre kan ha präglat flera typer under sin regeringsperiod. Ur myntherrens synvinkel måste mynt, som han avsåg prägla vara lätt igenkännliga, så att den kunde hållas isär från äldre typer och mynt från andra myntorter. Kravet gällde i första hand utförandet av motiven. Inskrifterna uppfyllde antagligen inte samma funktion, eftersom många som använde sig av mynt som betalningsmedel inte kunde läsa. Det omvända förhållandet är också tänkbart, motivet på en annan populär typ anammades.

Sachsenpfennige 'Sp'

Sp tillhör de s.k. anonyma myntgrupper, som varken nämner präglingsort eller myntherre. En mer ingående översikt ger jag i kapitlet forskningshistoria (se kap. 4.1).

Magdeburgmynt 'Mg'

St. Moritz kloster i Magdeburg grundades år 937. År 942 bekräftade Otto I (936-973), att klostret får använda sig av myntinkomsten, vilket antyder att en kejsarlig myntning måste ha funnits tidigare. Mynträtten tillhör klostret åtminstone fr.o.m. 965, då det även erhöll mynträtt i Gittelde. När själva rätten övergick från klostret till ärkebiskopsätet Magdeburg är inte känd. År 976 bekräftades mynträtten för ärkebiskopsätet Magdeburg vilket innebär att den måste ha övergått från St. Moritz kloster till ärkebiskopen mellan 965 och 973. Det inträffade troligen år 968, då Magdeburg blev ärkebiskopssäte. Magdeburg erhöll mynträtt för Giebichenstein 987. För Gittelde och Giebichenstein är egna präglingsorter för närvarande inte kända under denna period. Myntgruppen Mg präglades antagligen endast i Magdeburg. Förutom kejsarnamnet (OTTO d.v.s. antagligen Otto III 983-1002), som i detta fall inte syftar på myntherren nämns ingen präglingsherre i början. Först fr.o.m. 1080-talet omnämns biskopen i vissa fall på mynten (se fig. 1).

Terminus Post Quem (t.p.q.):

Det yngsta myntet daterar skattfyndet. T.p.q. anger den tidigast tänkbara tidpunkten, då myntet kan ha präglats d.v.s. början av präglingsherrens regeringstid. Skattens nedläggningstid är däremot relativt osäker, men ligger sannolikt i de flesta fall nära det yngsta myntets präglingsstid. Huvudvikten vid bedömning av nedläggningstiden måste läggas vid antalet mynt som ingår i skatten. Man kan anta, att stora myntnedläggningar förnyas i takt med att nya typer kommer i omlopp. En noggrann granskning av sammansättningen är förutsättningen för att kunna göra en tillförlitlig bedömning av skatternas tidsmässiga ställning.

Dateringarna, som definierar t.p.q. baseras på historiska källor, som ger upplysning om präglingsherren och vederbörandes regeringstid. En kort regeringsperiod avgränsar präglingsstiden betydligt och kan ge säkrare t.p.q.. Förutsättningen är att myntherren präglar en egen typ och inte använder sig av samma typ som sin föregångare. Myntförläsningsdokumenten indikerar den möjliga början av präglingsstiden i en myntort. Dokumentet legitimerade eller bekräftade rätten att prägla mynt och kunde bara förläsnas av kungen själv. Dess betydelse för myntgruppens ungefärliga kronologiska placering är i stort sätt begränsad till ottonisk tid (936-1002), då kungens, respektive kejsarens inflytande och makt var tillräckligt starkt och där präglingsrätten måste ha ansetts som ett särskilt privilegium. Senare under salisk tid med investiturstridens början och försvagningen av kejsarmakten tycks rätten att prägla mynt bara framträda som en formell appendix i dokumenten. Kyrka och adel, som nu har ett betydligt bättre utgångsläge för att bedriva en egen politik, börjar prägla i egen regi. (Kluge 1991, s. 24, 27)

1.7 Källkritik

Uppsatsen är en preliminär genomgång av det svenska myntmaterialet och är följaktligen ingen fullständig redovisning av alla Sp och Mg, som finns bevarade i Sverige. Som ovan nämnts är bara en del av det svenska myntmaterialet publicerat och därmed ingående granskat. Fyndlistan bygger till stor del på opublicerade myntbestämningar. Man får räkna med att ett eller annat mynt kommer att ombestämmas i en senare CNS-publicering. Materialet, d.v.s. 1423 mynt, var för stort för att jag själv skulle kunna genomföra en egen granskning. En felkälla utgör möjligen de mynt, som jag bestämde själv med hjälp av handskriftliga redovisningar.

T.p.q. ger preliminära dateringar av fynden och har gjorts efter olika bedömningsmoment, som jag ovan har försökt förklara. Dateringarna får inte räknas som absoluta, d.v.s. man måste utgå från att skatten antagligen lades ned några år efter det årtal, som slutmyntet anger. Många skatter, särskilt de som hittades under 1800-talet och tidigare har skingrats och mynt, som inte betraktades som så värdefulla har sålts eller smält ned. Man får räkna med att skattens karaktär d.v.s. sammansättningen, som kan avslöja skattens tidsmässiga ställning möjligen har förändrats. I andra fall har skatternas innehåll sammanblandats, så t.ex. hos de tre gotländska fynden Lilla Klintegårde (t.p.q. 1047), Stale (Rone sn.) (t.p.q. 1070) och Tomsarve (t.p.q. 1130). Fynden ligger över 80 år från varandra och yngre mynt, som tillhörde de två senare skatterna har hamnat i de första fynden (Jonsson 86, s. 143). I analysen pekar jag på de mynt, som möjligtvis har hamnat fel.

1.8 Disposition

Uppsatsen disponeras på följande sätt.

I avsnitt 2 har jag en kort genomgång av den äldre forskningen och de arbeten, som jag kommer att använda i uppsatsen.

Avsnitt 3 är ett försök, att beskriva en teoretisk modell, som kan tillämpas i myntanalysen och den senare tolkningen.

Myntanalysen i avsnitt 4 består av olika delar. En introduktion om Sp's speciella forskningshistoria följs av en typologisk beskrivning av alla viktiga motivelement, som är representerade hos mynten. Sp's typologi hos Gumowski och Dannenberg (Dbg) jämförs med en konkordanstabell. Själva analysen av de typer, som har hittats i Sverige baseras på en typkatalog, där jag försöker redovisa alla typer i respektive grupp. Katalogen är också ett försök att kritiskt granska äldre typindelningar.

Avsnitt 5 består av en sammanfattande utvärdering av myntanalysen. Jag redovisar kort Mg och Sp mängdmässiga fördelning i de svenska fynden jämfört med övriga tyska myntgrupper. I anslutning till denna prövar jag att ställa upp en relativ och, där det förefaller möjligt, en absolut kronologi för Sp respektive Mg.

Avsnitt 6 är en tolkning av det behandlade myntmaterialet, d.v.s. jag försöker besvara de inledningsvis ställda frågorna.

Avsnitt 7 avser en allmän sammanfattning.

Avsnitt 8 redovisar referenserna och avsnitt 9 innehåller utgångsmaterialet d.v.s. mynt- resp. fyndlistan av Sachsenpfennige och Magdeburgmynt, som jag har sammanställt.

2. ALLMÄN FORSKNINGSHISTORIA

En sammanställning av då kända tyska typer, präglade under de sachsiska och frankiska kejsarna, gjordes av tysken Hermann Dannenberg i "Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit", som utgavs 1876 (Dbg 1876). Det hittills kända och tillgängliga materialet i offentliga och privata samlingar genomarbetade han på nytt. Inklusivt tillägg publicerade i ytterligare tre band fram till 1905 redovisar han över 2000 typer, som präglades fr.o.m. Henrik I t.o.m. Lothar III. Myntmaterialet är sammanställt och systematiserat efter präglingsort (Jammer 1952, s. 19). Typerna och varianterna är numrerade och med några undantag avbildade. Förutom den detaljrika beskrivningen ger han en utförlig bakgrundsbeskrivning av mynttortens historia och gör en kritisk sammanställning av den dåtida forskningsdiskussionen om datering och mynttypernas härkomst. En annan fördel med Dannenbergs publikation är bildkatalogen med tillförlitliga avbildningar av mynttyperna, som fortfarande används. Den citeras som 'Dbg' samt nummer.

Vera Jammer's arbete 'Die Anfänge der Münzprägung in Sachsen' behandlar myntmaterialet från 900- och 1000-talet i hertigdömet Sachsen. Undersökningen är ordnad efter olika frågeställningar som t.ex. avser lokalisering av präglingsorter. Hennes arbete innehåller dessutom en genomgång av de sachsiska myntförlämningsdokumenten och deras källvärde, samt en kronologisk framställning av de olika myntgruppernas fyndfördelning i tid, som kan avslöja myntexporten och handeln under olika tidsperioder i Östersjöområdet (Jammer 1952).

3. TEORI

Skriftliga uppgifter berättar om ett flertal 'danegelds', som utbetalades till stora vikingahärlar, särskilt i England. Men hittills har det dock varit svårt att tolka de svenska skattfynden som vikingatågsbyte. Antalet mynt, som kan antas ha ett krigiskt ursprung är nästan obefintliga (Jonsson 1992, s. 2 f.). Mynt importerades och cirkulerade antagligen som betalningsmedel i de nordiska länderna. Att mynt kunde inneha någon annan funktion än den ekonomiska eller erhållas på något annat sätt ska inte tas upp i den här uppsatsen. Tre konstanter i det här sammanhanget är relevanta för att kunna beskriva myntens rörelser:

- präglings tiden och cirkulationen i präglingslandet;
- import av mynt till länder, som ligger utanför det egentliga präglingsområdet;
- cirkulationstid, d.v.s. den tidsperiod ett mynt cirkulerar i importlandet;

Geografiskt kan mynten passera minst två olika områden, myntningslandet och importlandet. Med stor sannolikhet

kan man räkna med att mynten förutom dessa två områden även passerade ett tredje eller fler områden, som mellanled. Detta inträffade ofta när kontakterna mellan myntningslandet och importlandet var dåliga. Indirekt import innebär också att mynten erhöles utanför den specifika myntkontexten, som råder i de enskilda ursprungliga myntningsområdena. Det är svårt att göra en bedömning av det svenska materialet, som egentligen ska sättas i relation till de händelser i det ursprungliga myntningslandet och som påverkade myntningsprocessen.

Tyvärr finns få rapporter över myntfynd i de områden, som tillhörde det tyska kejsarriket. De som har hittats uppvisar i vanliga fall ett homogent innehåll med en dominerande myntgrupp, som ofta härstammar från den närmast liggande myntorten (Jonsson 1991, s. 10ff.). Homogena myntskatter med en dominerande myntgrupp visar antagligen att myntherren haft ett stort inflytande på myntcirkulationen och fört en energisk myntpolitik. Främmande valutor utesluts från det egna cirkulationsområdet och den egna mynttypen dominerar städer och marknader. Detta fenomen måste förklaras med de politiska omständigheterna i Tyskland, där en allt svagare centralmakt och ett stärkande av makten på lokal nivå blir uppenbar. Processen kulminerade i Investiturstriden, då kejsarmakten försvagades ytterligare. Den här förändrade maktkonstellationen och dess konsekvenser under senare hälften av 1000-talet borde avspeglats i myntmaterialet. Skatterna borde mer och mer återge regionernas och den enskilda myntortens betydelse. Å andra sidan om vi utgår från ett tidigare myntningsskede är det enligt Kenneth Jonsson högst sannolikt att de mer heterogent sammansatta svenska skatterna i vissa fall återspeglar det samtida myntkontextet i ett eller flera ursprungsområden. De olika mynttyperna blandas i området x, där handelsmän från olika länder vistas och importeras sedan till de nordiska länderna (Jonsson 1991, s. 6). För import (b) och cirkulationstid (c) förutsätter vi att de alltid börjar samtidigt. Ett viktigt särdrag hos vikingatida skatter är att de innehåller mynt från flera århundraden och mynten har ofta en lång cirkulationstid. Mynttypens livslängd är normalt direkt proportionell till antalet mynt, som cirkulerar. Chansen att en typ upphittas över en längre tidsperiod i flera olika myntskatter stiger om många mynt av denna typ når fram till importlandet. En brist i den följande grafiska framställningen blir uppenbar när man vill rekonstruera förhållandet mellan präglings- och importtid. Alla antaganden måste vara rent spekulativa när myntnings- och cirkulationsförloppet i myntningslandet är okända. Det tyska och polska källmaterialet är mycket bristfälligt och en omfattande undersökning inriktad på typer har inte gjorts än.

Om många mynt har präglats under en kort tidsperiod eller kontinuerligt under en lång tidsperiod är svårt att avgöra med ledning av det svenska materialet. Syftet med den här framställningen är att skapa en ungefärlig föreställning om de inbördes förhållandena mellan präglings-, import- och cirkulationstid.

De följande exemplen är framställda i form av streckdiagram.

a) p -----
i -----
c -----

Denna bild, där import- och cirkulationstiden upphör samtidigt som mynttypen i ursprungslandet slutade präglas skulle aldrig kunna motsvara förhållandena i Sverige. Snarare får vi här en bild som visar hur det har kunnat se ut i präglingslandet under en aktiv myntningspolitik. En typ präglas över en viss tidsperiod och avlöses av nästa typ. Samtidigt upphör den gamla typen att gälla i sitt cirkulationsområde och har därmed tappat sin funktion som mynt. Värdet motsvarar sedan endast metallvärdet.

b) p -----
i -----
c -----

Diagrammet tyder på bra kontakter mellan präglings- och importlandet. Typen importeras i stort antal, men med en viss fördröjning. Importen upphör samtidigt som produktionen i ursprungslandet går tillbaka. Början av importen är urskiljbar i källmaterialet genom ett massivt och plötsligt utslag av ett stort antal mynt, som möjligen kan hittas på flera fyndorter. Myntmängden är så stor att den cirkulerar över en lång tidsperiod. När mynten upphör att strömma in i landet är däremot svårare att fastställa.

c) p -----
i -----
c -----

Här har vi nästan samma utgångsläge som i modell b), men importtiden varar längre. Mynttypen upphör att präglas i ursprungslandet, men finns antagligen fortfarande kvar som gällande valuta. Myntherren byter inte en äldre typ mot en ny.

d) p -----
 i -----
 c -----

En typ präglas en lång tid, innan den når fram till importlandet och visar sig i skattfynden. Importfördröjningen tyder på dåliga kontakter och importen sker antingen indirekt genom ett tredje land eller direkt efter det att kontakterna blivit bättre. I praktiken skulle det specifika fyndinnehållet, som ovan nämnts ge indikationer på indirekt import.

e) p -----
 i -----
 c -----

Präglings- och cirkulationstiden i ursprungslandet varar en kort period. Flera orsaker är tänkbara. Myntherren forcerar myntcirkulationen i präglingsområdet genom att ge ut nya typer i korta intervaller. Mynttypen dras in med vinst och omsmälts till en ny typ. Även ett stort antal präglade mynt skulle i detta fall sätta få spår. Det motsatta förhållandet är också tänkbart. Myntningen upphör i präglingsområdet av olika skäl. Diagrammen tyder dessutom på dåliga kontakter. Myntens cirkulationstid är kort och varar inte mycket längre än importtiden. Den importerade myntmängden kan inte ha varit omfattande. För att typen ska dyka upp i Sverige måste den under den kontaktlösa perioden cirkulera i ett tredje land.

f) p -----
 i -- -----
 c -----

Präglings tiden är kort, men intensiv. Kontakterna är dåliga eller präglingsområdet är inte lätt tillgängligt. Några mynt når fram över omvägar eller direkt vid enstaka tillfällen. Kontaktbarriären bryts sedan och många mynt börjar strömma in i importlandet.

4.ANALYS

4.1 Forskningshistoria om Sachsenpfennige

Hertigdömet Sachsen antas vara ursprungsområdet för många anonyma myntgrupper, som t.ex. Otto-Adelheidpfennige, 'OAP' och Sachsenpfennige, 'Sp'. De skriftliga källorna, liksom de tidigare nämnda mynträttsförläningarna tyder på en rad myntorter i Sachsen, som hittills inte har kunnat beläggas i fyndmaterialet (Kluge 1991, s. 31).

De under 970-talet nyupptäckta silvergruvorna i Rammelsberg i Sachsen tycks ligga bakom masspräglingen av anonyma myntgrupper, som Sp och OAP. De har påträffats i de slaviska områdena eller i Skandinavien i stora mängder. OAP är den myntgrupp, som är vanligast i Sverige; den västslaviska motsvarigheten är myntgruppen Sp (Kluge 1990, s. 31). Det okända ursprunget, myntgruppens till stor del förvirrande inskrifter och den säregna tillverkningen har gett upphov till en livlig diskussion rörande etnicitet, betydelse och tillverkningsätt. I litteraturen benämns Sp dessutom som 'Wendenpfennige' eller 'Randpfennige'.

Den tyske numismatikern Köhne och polska forskare stöder hypotesen, att Sp's ursprungsområde skulle vara Polen eller de dåtida områdena under vendisk-slavisk kontroll. Enligt Köhne återspeglar Sp vendiska drag. Meningslösa inskrifter, streck och kringelmotiv tyder på vendernas oförmåga att uttrycka sig skriftligt. Dessutom menade han att själva präglingen skulle vara oprofessionell, eftersom den ena sidan utpräglades kraftigare så att en rand bildades. Köhnes argument tillbakavisades av Dannenberg som menade att Sp är lika skickligt utförda som andra tyska präglingar. Den karakteristiska randen är avsiktligt gjord. Detta kunde Dannenberg bevisa genom att några få upphittade ex. var större än vanligt och utan rand. Randen måste ha tillfogats efter präglingen. (Dbg 1876, s. 490).

Den polska forskaren Stronczynski tolkade inskrifterna som kryptiska eller förvridna, inskriften 'CRUX' skulle läsas som 'RIXA'; en polsk drottning, som regerade i Polen 1040-1055 e.Kr. Denna hypotes kunde Dannenberg avfärda med fyndet från Schwaan (t.p.q. 1025), som innehöll 'CRUX' mynt och som låg 20 år före denna polska drottningens regeringstid. Alla försök att tolka inskrifterna betecknade han som meningslösa. (Dbg 1876, s. 489, 493). Den 'vendiska' skolan under Köhne hävdade vidare, att vendernas motivval för präglingen kan tillbakaföras

till en karolingisk denartyp med det kända 'XPISTIANIA RELIGIO' motivet, som först utgavs under Ludwig der Fromme. Typen skulle ha varit i omlopp hos slaverna. Tyskarna i sin tur skulle ha härmat det framgångsrika motivet långt senare. En annan 'vendisk' hypotes till motivvalet framfördes senare av Gumowski, som försökte bevisa att vunderna skulle ha anammat motivet från bayerska mynt, som importerades i stora mängder via Böhmen till Polen. Sachsen däremot saknar fynd av bayerska mynt (Jammer 1952, s. 60).

Alla argument för ett vendiskt ursprung har ifrågasatts av Dannenberg och Menadier. Menadier instämmer att motivvalet verkligen härrör från denarer med 'XPISTIANIA RELIGIO'-motiv, men att de under karolingisk tid måste ha varit okända för den slaviska befolkningen. Denarer av denna typ har bara hittats i ett östbiskopsfynd och inte heller öster om floden Rhen har de cirkulerat i stort antal. Men som fyndet från Stade 1717 visar, måste de åtminstone ha varit kända för sachsarna. En riksdennarprägling har antagligen funnits i Corvey och Hamburg. Ca hundra år senare under ottonisk tid, när myntningen började igen i Sachsen har det sist kända myntmotivets återanvänt (Jammer 1952, s. 60). Dannenberg påpekar vidare att inskrifterna inte hade någon betydelse, eftersom Sp bara tjänade som betalningsmedel med skriftlösa slaver (Dbg 1876, s. 488 ff.).

Vera Jammer ansluter sig till denna tolkning, men tillägger att slaverna måste ha varit inblandade i präglingen av Sp (Jammer 1952, s. 59).

Dannenberg och Menadier, som båda var överens om att Sp präglades i det tyska riket, hade olika uppfattningar om var själva myntningen i Sachsen ägde rum och när den började. Båda forskarna bygger sina hypoteser på mynträttsförklaringen för Moritzlostret i Magdeburg från 942, där Otto I bekräftade klostrets antagligen redan bestående rätt att utkräva tull och använda sig av inkomsterna av myntningen. Menadier sätter präglingsens början till Heinrich I:s regeringstid (919-936 e.Kr.) och förlägger centrum för präglingen till Merseburg. Även Magdeburg skulle ha präglat Sp, men inte i samma utsträckning som Merseburg. Dannenberg betonar däremot myntförklaringens syftning på Magdeburg. Det gäller att kunna hitta en tidig mynttyp som samtidigt kan knytas till Magdeburg. Som förbindande länk mellan båda myntgrupperna hänvisar han till Dbg 1574 och Dbg 643. Den sistnämnda typen Dbg 643 gäller som en entydig magdeburgisk prägling med inskriften 'Magdeburg'. Dbg 1574 i sin tur påminner på åtsidan mycket om Dbg 1325, som tillhör de stora och äldre Sp. Dbg 643 måste anses som en direkt förebild för den yngre Dbg 1330, som börjar serien med de mindre Sp (se kap. 4.4). Menadiers förslag att Heinrich I skulle ha börjat med präglingen i Sachsen förefaller Dannenberg osannolik. Detta eftersom man i västra delen av riket, som allmänt sett hade mer erfarenhet av myntväsendet inte har kunnat spåra någon större myntningsverksamhet under hans regeringstid. Sachsen, som gränsland hade antagligen ännu mindre behov av att prägla egna mynt. Dannenberg uteslutar däremot inte att Merseburg åtminstone till en början hade andel i präglingen. Merseburg började sedan under Bruno 1020 - 1036 att ge ut egna mynt (Dbg 1876, s. 857).

Vera Jammer menar, att det inte går att avgöra under vilken regering präglingen började med utgångspunkt från fynden. Skillnaderna i tid är minimala och man kan säkert räkna med att en magdeburgisk prägling startade före 942. Hon uppmärksammar däremot att omskrifter och bitecken på de yngre präglingsarna tyder på att flera nya präglingsorter var inblandade i myntningen och att utbredningsmönstret av de yngre Sp på västslavisk område skiljer sig åt jämfört med stora och äldre präglingsarna (Jammer 1952, s. 60).

4.2. Typologi

Ett stort problem för Dannenberg vid klassificering av Sp var det oerhört stora antalet varianter, som skulle passas in i det redan bestående schemat. En distinktion mellan typ och variant görs inte konsekvent hos Dannenberg. Ibland betecknas varianter med samma Dbg-nummer och med små bokstäver t.ex. 1325b, 1325a och ibland skapas ett nytt Dbg-nummer, där jag anser att det skulle vara en entydig variant t.ex. 1323 jämfört med 1330, eller 1800 jämfört med 1328 (se kap. 4.3). Problemet med ett oerhört stort antal varianter är inte lika utpräglat hos alla tyska myntgrupper. Gumowski, som har ett mycket bättre utgångsmaterial p.g.a. övervikten av Sp i de stora polska fynden gör ingen indelning i huvudtyper och varianter. Alla mynt som skiljer sig från varandra får ett eget CNP-nummer. Därefter genomför han en mer omfattande och översiktlig gruppindelning av distinkta motivelement (Gumowski 1939). Dannenberg använder sig på samma sätt av en motivgruppindelning, men är i vissa fall utförligare än Gumowski (Dbg 1876, s. 491 ff.). Skillnaderna visar jag med hjälp av konkordanstabellen nedan.

En motivtyptabell, som jag uppställer för Sp och Mg underlättar beskrivningen i konkordanstabellen och i typkatalogen. Förutom detta kan jag undvika relativa beskrivningar med uttryck som 'mera', 'mindre', 'tjockare' o.s.v. Det bildmotiv, som ska beskrivas, avkortas senare med 'huvudmotiv', 'typ' och stor bokstav.

Kyrkotyper

typ A motsvarar kyrkomotiv av karolingisk 'XPISTIANA RELIGIO' pfennig; kyrkofasad med fyra stöttepelare med dubbeltak och golv, långa streck med tvärgående linjer, byggnadens konturlinjer raka och kontinuerliga

typ B	bara dubbeltak och bottenlinje kvar, rundat tak	
typ C	bara enkelttak kvar, rundat	
typ D	bara enkelttak kvar, rakt med vertikalt streck, utan bottenlinje	
typ E	träkyrka	

Korstyper

typ A	likarmat kors	
typ B	antydning till triangelkors, smalt	
typ C	triangelkors, tjockt	
typ D	pärllkors	
typ E	likarmat kors med kulformiga ändar	
typ F	klöverbladskors	
typ G	kors med inåtböjda, konkava sidor	

Ringtyper

typ A	krets sammansatt av små kulor	
typ B	krets sammansatt av stora kulor	

Randstreck, radial

typ A	smala	
typ B	breda	

4.3 Typkatalog Sachsenpfennige

Inledningsvis görs med hjälp av en konkordanstabell och med tillägg av en beskrivande text en jämförelse mellan Gumowskis gruppindelning (Gumowski 1939, Tab. IX - XXIX) och Dannenbergs motivgruppindelning (Dbg 1876, s. 491- 496). Samtidigt redovisar jag alla Dannenbergstyper som är representativa för respektive grupp. De i Sverige ej representerade typerna är markerade med ett utropstecken (!), eller då fyndorten inte är känd med 'up'. Gumowskis gruppindelningar betecknas med romerska och Dannenbergs motivgruppering med arabiska siffror.

<i>Gumowski</i>	<i>Dbg-motivgrupp</i>		<i>Dbg-nummer</i>
I (CNP 292-389)	1	s.k. stora Sachsen- pfennige, motsvarar karolingisk prägling, Åts.: Kyrka typ A-D, Frs.: Kors typ A, B, C, Krets typ A, B, Randstreck typ A, B,	1325 (b), 1326, 1327 1328, 1329, 1800(1 ex.),
II (CNP 390-467)	2	s.k. Magdeburg efterpräglings. Åts.: Kyrka typ E, Frs.: Kors typ B, Randstreck typ B,	1323(1 ex.), 1330, 1331, 1332
III (CNP 468-478)	8	Åts.: Kors typ G, Frs.: Kors typ A, B, C, D	1815 (1 ex.)
IV (CNP 479-536)	3	Deventer efterpräglings, liknar Dbg 562. Åts.: inskrift med liggande S och sned- streck, eller stor'S' (Dbg 1809), Frs.: Kors typ C, F	1333, 1809(!)
V (CNP 537-684)	4, 5	kors på båda sidor (4), biskopsstav (5), spjut, Åts.: Kors typ D, E, Frs.: Kors typ B, C, F,	1335,1336(1 ex.), 1339(up,1 ex.),1808 1814(!),
VI (CNP 685- 927)	4, 5, 6 7,	kors på båda sidor, med åts. kringlor i hörn; dessutom med biskopsstav(5), våg(6) i omskriften; med inskrift 'ETO'(7) eller omskrift 'OTTO', Åts.: Kors typ A, B, Frs.: Kors typ B, C, E,	1347 1348(!), 1350(2 ex.), 1351(1 ex.), 1353(!), 1975(2 ex.), 1976(!),
VII (CNP 928-998)	5	Åts.: biskopsstavmotiv i fältets mitt, Frs.: Kors typ C,	1341(!),1342(!)
VIII (CNP 999-1035)	10 11, 12	med biskopsstav och flagga (10), med huvud (11), med krona (12),	1355(!),1356(!) 1360(!), 1361(!)

Typkatalogen över Sp är i första hand en kritisk undersökning av de i Sverige representerade typerna. Eftersom inte alla typer av Sp är företrädda i fyndmaterialet lägger jag till ytterligare några typer, som efter min subjektiva bedömning är representativa. Listan är följdaktligen inte fullständig. Jag utgår från Dannenbergs system, som nästan alla mynt är bestämda efter (förutom de mynt, som är uppförda i de handskrivna arkivlistorna, se kap. 1.4).

Grovt sett kan Sp indelas i två grupper. Den typ- och tidsmässigt äldsta gruppen (Gumowski I) kallas de 'stora Sp'. Kännetecken för alla typer inom denna grupp är den dominerande kyrko- eller tempelbyggnaden på åtsidan, som antagligen har karolingiskt påbrå (se kap. 4.1).

Den yngre gruppen omfattar Sp på liten eller mellanstor plants (Gumowski II - VIII). Som framgår av konkordanstabellen visar denna grupp ett mycket varierat motivval, där inflytande från flera andra myntgrupper kan spåras.

Alla typer tillhörande Gumowski I visar det karolingiska kyrkomotivet. Dbg 1325 återger ursprungsmotivet.

Grupp A

(A:1:1)

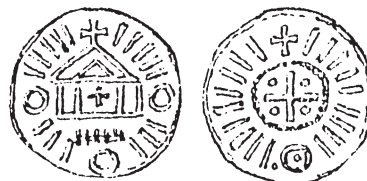
Dbg 1325

Åts.: Kyrka typ A

Frs.: Kors typ A

Krets typ A

Randstreck typ A

Bernd Kluge hänvisar till storleken, resp. bredden på de randstreck, som successivt övergår från smala, över till mellanbreda och slutligen till breda streck hos Dbg 1325b (Hatz 1985, s. 34, anm.9). En annan stilistisk detalj påpekas av Gert Hatz. Antalet och storleken på kulorna, som är placerade kretsformigt kring korset på frånsidan blir färre och större hos Dbg 1325b och 1329. Möjligen tyder den kvalitativa förändringen hos båda motivelementen på att de följer varandra kronologisk (Hatz 1985, s. 36).

(A:1:2)

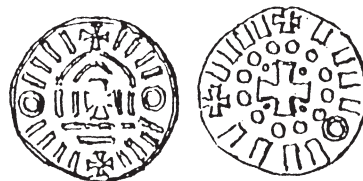
Dbg 1325b

Åts.: Kyrka typ A

Frs.: Kors typ B/C

Krets typ B

Randstreck typ A/B mellanbred

(A:2)

Dbg 1329/CNP 360

Åts.: Kyrka typ A (otydlig)

Frs.: Kors typ C

Randstreck typ B påminner om 1325b*

*Dbg 1329 förekommer ofta med frs. som ensidig prägling, några ex. i svenska fynd har bestämts som CNP 364, 374, 389.

(A:3)

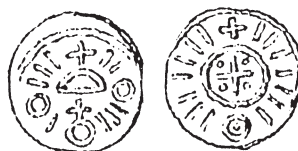
Dbg 1326 Obol

Åts.: Kyrka typ C

Frs.: Kors typ A med punkter i korsets hörn

Krets typ A

Randstreck typ A

(A:4:1)

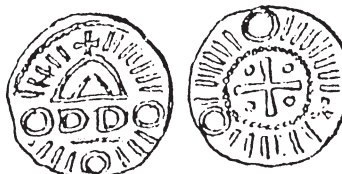
Dbg 1328

Åts.: Kyrka typ B med inskrift 'ODDO'

Frs.: Kors typ A med punkter i korsets hörn

Krets typ A

Randstreck typ A

(A:4:2)

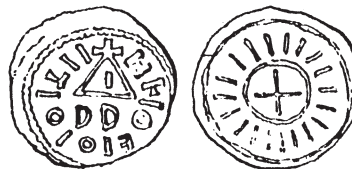
Dbg 1800

Åts.: Kyrka typ D

Frs.: Kors typ A

Krets typ A

Randstreck typ A

(A:5)

Dbg 1327

Åts.: Kyrka typ B med Inskrift 'OTTO'

Frs.: Kors typ A

Krets typ A

Randstreck typ A

Gumowskis grupp II utgörs av s.k. Magdeburg efterpräglingarna. Förebild är antagligen Dbg 643 med inskriften 'IN NOMI DNI AMEN' och träkyrkomotivet (Emil Barfeldt påpekar i sin analys av fyndet från Quilitz att några ex. av Dbg 1347 har identisk inskrift - Bahrfeldt 1927, s. 110). Grupp II är också den enda som använder sig av detta motiv. Dbg 1330 och 1331 skiljer sig inte väsentligt från varandra och det är också svårt att hålla isär dem vid myntbestämningen, särskild när mynten är fragmenterade. Dbg 1332 påminner om Dbg 1347 av Gumowski VI (Grupp F) med Kors typ A och kringlor i korsets hörn. Dbg 1323 är identisk med Dbg 1330. De ex. som tillhör grupp B uppvisar en stor detaljrikedom, men skiljer sig inte väsentlig från varandra och kan betecknas som varianter till Dbg 1330. Alla ex. som ingår i Gumowski grupp II kan tänkas härstamma från en enda präglingsort.

Grupp B

(B:1:1)

Dbg 1330

Åts.: Kyrka typ E förvrängd inskrift

Frs.: Kors typ B förvrängd inskrift

(B:1:2)

Dbg 1331

Åts.: Kyrka typ E förvrängd inskrift

Frs.: Kors typ B bara streck

(B:1:3)

Dbg 1332

Åts.: Kyrka typ E förvrängd inskrift, ofta med kringla, punkter, kors och dyl. i kyrkobyggnads fasad.

Frs.: Kors typ B med kringlor och punkter

Gumowskis' grupp III är motivmässigt en heterogen grupp och kan därför inte beskrivas med huvudtyp och varianter. Gruppen är bara representerad med 1 ex., CNP 473, som är en variant av Dbg 1815.

Grupp C

(C:1)

Dbg 1815/CNP 473

Åts.: Kors typ G

Frs.: Kors typ B

(CNP 473 Åts.: Kors typ G med punkter)

473

Gumowski IV liknar Deventertypen Dbg 562 från Henrik II (kung 1002-1014), som i sin tur har mynt från Köln som förebild. Av hela gruppen är endast Dbg 1333 företrädd i Sverige.

Grupp D

(D:1)

Dbg 1333

Åts.: 'AW' inskrift, vilande S med snedstreck

Frs.: Kors typ C

Dbg 1809 kan ses som en typologisk fortsättning av Dbg 1333 med ett stort vilande 'S' på åtsidan. Typen finns inte i Sverige.

Gumowski har modifierat Dannenbergs grupp 4 och bildat två nya grupper. Han använder sig, som jag har uppfattat det, av två kriterier.

Grupp V med kors på båda sidor och pärlkors på åtsidan.

Grupp VI med kors på båda sidor och Kors typ A med punkter och kringlor i hörnen på åtsidan.

Inskrifterna, som är placerade vid randen varierar hos båda grupperna: 'CRAD', 'VERH', 'CREX', 'HARV', 'CRVX' o.s.v. (se kap. 4.1, Dbg 1876, s. 493),

I Gumowskis grupp V ingår för svensk del som huvudrepresentanter Dbg 1335 och Dbg 1808. Båda typerna skiljer sig motivmässigt obetydligt från varandra.

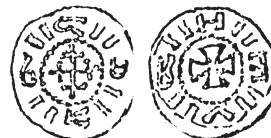
Grupp E

(E:1:1)

Dbg 1335

Åts.: Kors typ D

Frs.: Kors typ C

(E:1:2)

Dbg 1808

Åts.: Kors typ D biskopsstav utåtvänd

Frs.: Kors typ C punkter i korsets hörn

(E:2)

Dbg 1336 är obol till Dbg 1335 och skiljer sig bara åt i inskriften.

(E:3)

Dbg 1339 är en representant för Kors typ E på åts., som typologiskt liknar Kors typ D, d.v.s. pärlkorset. På frs. är Kors typ F avbildat. Ett mynt kommer från en okänd fyndort.

Dbg 1814 innehåller bildelementet spjut i omskriften. Typen har inte påträffats i Sverige.

Gumowskis grupp VI omfattar den andra urskiljbara grupperingen, som bildas av Dannenbergs motivgrupp 4, med kors på båda sidor. Här gäller Kors typ A med punkter och kringlor i hörnen som särskiljande element. I grupp VI ingår också Dannenbergs motivgrupper (5) med biskopsstav, (6) med våg och (7) med inskrift 'ETO'. Som det framgår av Gumowskis tabell har inskriften 'ETO' utvecklat sig ur Kors typ A (Gumowski 1939, Tab XXVI). Emil Bahrfeldt skiljer inte mellan Dbg 1337 och Dbg 1347. Han tolkar biskopsstaven snarare som bokstaven 'P', men som egentligen är ett 'R'. Enligt honom måste alla dylika typer liksom Dbg 1347, 1348 och 1349 underordnas Dbg 1337 (Bahrfeldt 1927, s. 109f). Dbg 1337 har hittills inte kunnat beläggas i Sverige. Jag betraktar av praktiska skäl Dbg 1347 som huvudtyp, eftersom Dbg 1337 inte är avbildad hos Dannenberg.

Dbg 1338 ingår i två svenska fynd, Rossvik, Ån (t.p.q. 1024) och Torp, Öl (t.p.q. 1060). Vid en genomgång av dessa fynd ombestämde jag mynten från Rossvik- och Torpfyndet till Dbg 1347. Dbg 1338 är antagligen obol till Dbg 1347. Enligt Dbg är den här typen mycket sällsynt. (Dbg 1876, s. 493).

Dbg 1975 betecknas i fyndbeskrivningen som en slavisk efterpräglning.

(F:1:1)

Dbg 1347 resp. 1337

Åts.: Kors typ A med punkter och kringlor i hörnen, med 'biskopsstav' resp. 'P' i omskriften

Frs.: Kors typ B

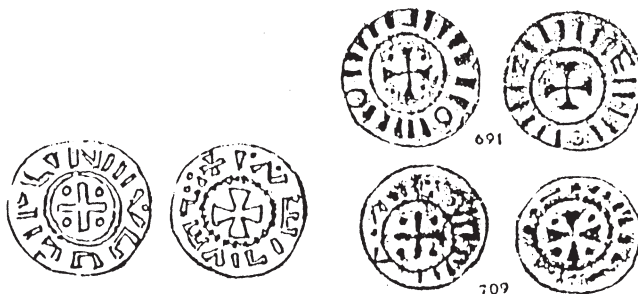

(F:1:2)

(Dbg 1975)/CNP 691*/CNP 709**

Åts.: Kors typ A/C bara med punkter utan 'CRUX' inskrift, bara streck och 'O', 'O'

Frs.: Kors typ A/C, bara streck och 'E', 'Z'

* Jag återger här Gumowskinumret, eftersom myntet, som har bestämts som CNP 691 inte liknar Dbg 1975.

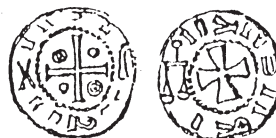
** CNP 709 liknar CNP 691. Myntet har inga läsbara inskrifter. Åts med Kors Typ A, Frs Kors Typ B/C med punkter i hörnen.

(F:1:3)

Dbg 1350

Åts.: liksom 1347

Frs.: Kors typ C med våg i omskriften

(F:2)

Dbg 1351

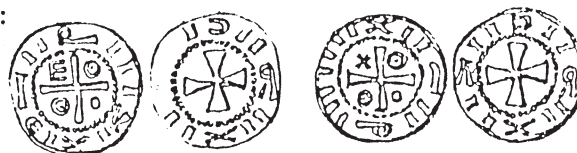
Åts.: Inskrift 'ETO', solfjäderformiga streck med kulor i korsets vänstra, nedre vinkel

Frs.: Kors typ C med biskopsstav i omskriften

Den följande framställningen är ett urval av i Sverige okända typer:

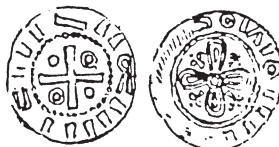
Dbg 1348 uppvisar ett 'E', liksom Dbg 1349 ett 'x' i korsets hörn. Båda typerna är praktiskt taget nästan identiska med Dbg 1347.

I Dbg 1353 är det ursprungliga Kors typ A nästan försvunnet. Den vänstra korsvinkeln finns fortfarande kvar med ett stående 'S' i korsets övre vinkel och det solfjäderformiga streckmotivet i nedre vinkeln. På högra sidan har korsbalken ersatts med en korsstav.

Dbg 1976 har som skillnad Kors typ F på frs..

För Gumowskigrupp VII och VIII finns inga fynd i Sverige. Storleken resp. vikten har hos somliga minskat ytterligare, jämfört med de mindre Sp.

För Grupp VII återger jag Dbg 1342 med en biskopsstav centralt placerad på åts. resp. Dbg 1341, som representant för de ytterligare förminskade typerna.

Grupp VIII uppvisar hand- resp. ansiktsmotiv. Motivval och utformning av myntbilderna skiljer sig betydligt från de Sp av grupp I - VII. Som exempel redovisas här Dbg 1355, 1356, 1360 och 1361.

Den typologiskasammanställningen av i Sverige ej representerade typer kan inte kontrolleras genom dateringarna.

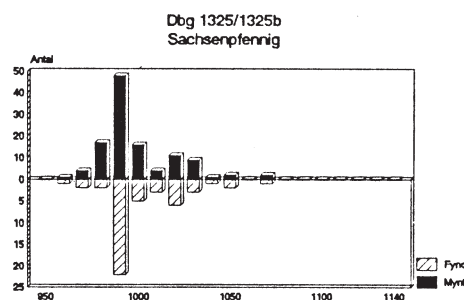
4.3.1. Myntanalysen Sachsenpfennige

I myntanalysen följer jag uppställningen, som jag har tillämpat i fyndkatalogen, d.v.s. huvudtyper och typer, som jag klassificerade som varianter ska undersökas tillsammans. Typen analyseras landskapsvis med angivelse av Am/

Afkoefficienten, som anger antal mynt per antal fynd. Koefficienten modifieras, då fynden fluktuerar antalsmässigt under vissa tidsperioder. Mynt, som har bestämts efter handskrivna arkivlistor är markerade med 'Ark'. Den geografiska utbredningen inom varje grupp fördelad på landskap samt antal resp. fynd redovisas nedan (se fig. 5).

(A:1:1), (A:1:2) = Dbg 1325/1325b.

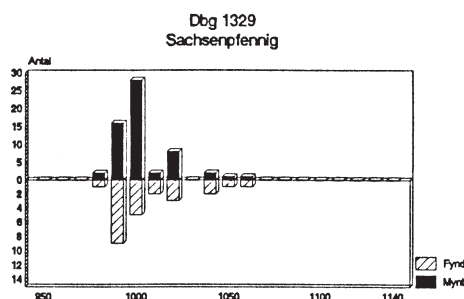
			Koefficient
Go	55	mynt i 30 fynd	1,83
Sk	29	7	4,14
Up	9	2	4,5
Vs	7	1	7
Me	5	1	5
Sö	3	3	1
Sm	3	1	3
Ög	2	1	2
Bl	1	1	1
Ds	1	1	1
Summa	115	48	2,4

Fyndet med tidigast t.p.q. är Stenbro, Go (t.p.q. 965, 1 ex.). Fyndet från Stenbro följs av enstaka sporadiska fynd t.o.m. 991, Grausne, Go (t.p.q. 973, 1 ex.) och Sigtors, Go (t.p.q. 978, 3 ex.). Sk representeras av 2 fynd: Baldringe (t.p.q. 983, 4 ex.) och Södra Sandby kyrkbacke (t.p.q. 985, 13 ex.). De gotländska fynden har tidigare t.p.q., men innehåller få ex. i motsats till de skånska skatterna, som innehåller fler Sp. Diagrammet visar ett massivt utslag för 990-talet. Fynd med t.p.q. 991 utgör över 20% av antalet mynt och 25% av antalet fynd totalt. Perioden fr.o.m. 992 t.o.m. 1006 omfattar ca 55% av antalet mynt och över 50% av antalet fynd totalt. Spridningen omfattar Go, södra och mellersta Sverige d.v.s Sk, Sm, Ög, Ds, Sö, Up och Vs. Go dominerar entydigt i början av årtiondet. Sk följer med en övervikt i fynden efter 995. Fr.o.m. 1006 t.o.m. 1018 är enbart 2 gotländska fynd kända, Källgårds (t.p.q. 1011, 1 ex.) och Källunge kyrka (t.p.q. 1014, 1 ex.). Dbg 1325/1325b uppträder oftare i fynden under 1020-talet. Efter 1020-talet dominerar gotländska fynd. Fyndet med yngst t.p.q. är Liffride, Go (t.p.q. 1070, 2 ex.).

(A:2) = Dbg 1329.

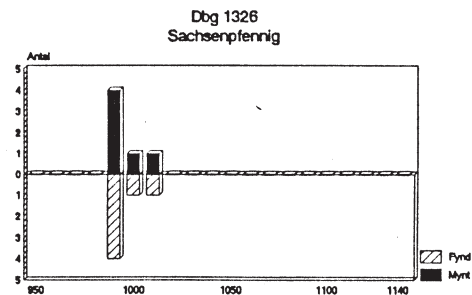
			Koefficient
Go	16	mynt i 13 fynd	1,23
Sk	26	4	6,5
Me	6	1	6
Up	6	1	6
Ds	2	1	2
Bl	1	1	1
Ög	1	1	1
Ån	1	1	1
La	1	1	1
Summa	60	24	2,5

Tidsperioden från 991 till 1011 rymmer 45 mynt med 15 fynd, som är utspridda över hela Sverige Go, Sk, Bl, Up, Ds, Ån. 990-talet ger ett massivt utslag i diagrammen. Det tidigaste fyndet är dock Baldringe, Sk (t.p.q. 983, 2 ex.). De följande fynden är lokaliserade till Gotland och daterade till 991 och kort därefter. 3 fynd med fler än 3 ex. av Dbg 1329 ligger utanför Gotland och är daterade senare d.v.s. efter 995, Klockarebacken, Sk (t.p.q. 996, 4 ex.) och Assartorp, Sk (t.p.q. 1002, 19 ex.). Det tredje fyndet stammar från Näs, Up (t.p.q. 1006, 6 ex.). Go är efter de koncentrerade fynden under början av 990-talet inte så framträdande längre och Dbg 1329 återfinns numera bara med ett ex. per fynd. Ex. med yngst t.p.q. ingår i ett lappländskt offerplatsfynd Unna Saiva, där slutmyntet dateras till ca 1068. De ex., som ingår i de lappländska depå- eller offerfynden har definitivt inte lagts ned vid ett enda tillfälle. T.p.q. är därför i dessa fall inte användbart.

(A:3) = Dbg 1326.

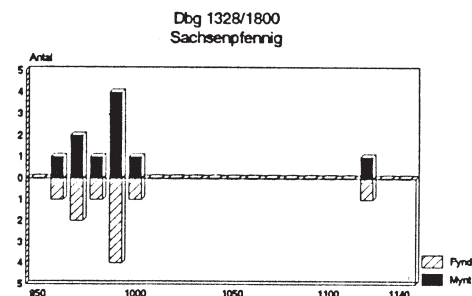
				Koefficient
Sk	4	mynt i 4	fynd	1
Go	1	1	1	1
Up	1	1	1	1
Summa	6	6	1	1

Dbg 1326 dyker först upp i fynden i början av 990-tal. Av 6 kända ex. har 4 t.p.q. under 990-tal. Go är då representerad med fyndet från Haralds (t.p.q. 991). Övriga 3 ex. är hittade i Sk och ingår i fyndet från Kabbarp (t.p.q. 991), Klockarebacken (t.p.q. 996) och Värpinge, 'Ark' (t.p.q. 999). Fyndet som följer med ett yngre t.p.q. tillhör också Skåne, Assartorp (t.p.q. 1002). Ex. med yngst t.p.q. ingår i fyndet från Karlberg, Up (t.p.q. 1018).

(A:4:1) (A:4:2) = Dbg 1328/1800.

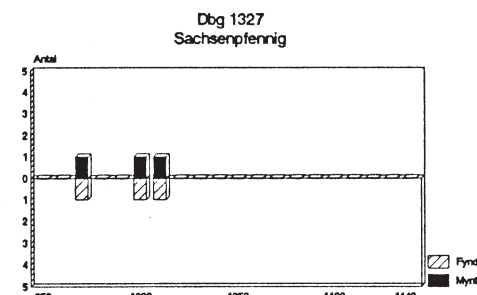
				Koefficient
Go	5	mynt i 5	fynd	1
Sk	1	1	1	1
Bl	1	1	1	1
Sm	1	1	1	1
Up	1	1	1	1
Summa	9	9	1	1

Det äldsta fyndet med Sp överhuvudtaget är Slubbemåla, Sm (t.p.q. 962). Före 990-talet ingår Dbg 1328 förutom Slubbemåla bara i gotländska fynd. Under 990-talet är bara 3 fynd kända, där Go är företrädd med Broa (t.p.q. 991, 1 ex.) och Ammor (t.p.q. 999, 1 ex.). Det tredje myntet ingår i fyndet från Klockarebacken, Sk (t.p.q. 996). I samma fynd ingår också det enda ex. av Dbg 1800, vilket jag anser är en variant av Dbg 1328 (se kap. 4.3). Yngsta t.p.q. har Johannishus, Bl (t.p.q. 1120, 1 ex.).

(A:5) = Dbg 1327.

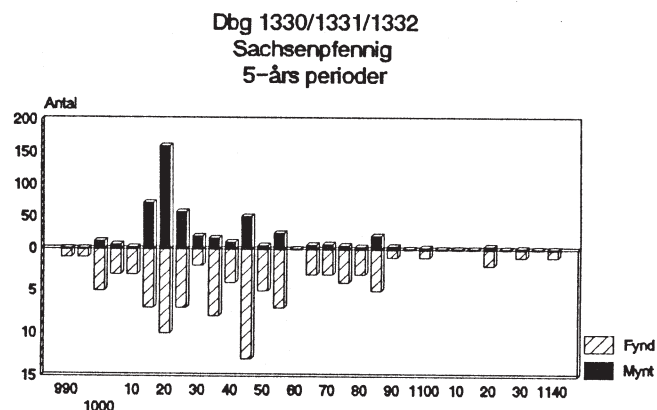
				Koefficient
Go	3	mynt i 3	fynd	1

För Slite (t.p.q. 1002) är fyndomständigheterna okända. t.p.q. är därför inte användbart. Sigers (t.p.q. 978) är fyndet med tidigast t.p.q.. Det tredje myntet tillhör Känningsfyndet (t.p.q. 1018).

(B:1:1) (B 1:2) (B 1:3) = Dbg 1330/1331/1332.

				Koefficient
Go	235	mynt i 70	fynd	3,4
Me	62	2	31	
Ån	54	3	18	
Sk	44	4	11	
Up	40	8	5	
(1 ex. lösfynd)				
Sö	20	5	4	
Bl	20	2	10	
Nä	19	1	19	
Öl	7	2	3,5	
La	2	1	2	
Ög	2	1	2	
Dr	1	1	1	
Summa	507	100	5	

Grupp B visar många oregelbundenheter i den tidsmässiga och korologiska utbredningen. Koefficienten för Gotland och de övriga landskapen måste modifieras för de perioder där antalet ex. per fynd fluktuerar. Jag har uppdelat diagrammen i femårsperioder för att kunna visa typens utbredning tydligare.

Fr.o.m. Lilla Haltarve, Go (t.p.q. 997) t.o.m. Källgårds, Go (t.p.q. 1011)

			Koefficient
Go	21	mynt i 10 fynd	2,1
Up	2	2	1

Fyndet med tidigast t.p.q. är Lilla Haltarve, Go (t.p.q. 997, 1 ex.). 1 ex. i Djursholmfyndet 'Ark', Up (t.p.q. 991), beskrivs i fyndbeskrivningen som 'mindre endast korset tydlig'. Beskrivningen tyder på de mindre Sp, antagligen Dbg 1330, men t.p.q. är i så fall alldeles för tidigt.

De följande fynden med t.p.q. fr.o.m. 997 t.o.m. 1011 är med undantag av två uppländska fynd Näs (t.p.q. 1006) och Tekn. Högskola Sthm. (t.p.q. 1011) enbart gotländska fynd. Fr.o.m. 1010-talet till början av 1020-talet finns inga daterade fynd.

Fr.o.m. Ekeskogs, Go (t.p.q. 1017) t.o.m. Villie, Sk (t.p.q. 1028)

Go	110	mynt i 14 fynd	7,86
Me	61	1	61
Sk	43	3	14,3
Ån	38	2	19
Up	28	1	28
Sö	7	1	7

Som det framgår av uppställningen intar 1020-talet en särställning. Am/Af koefficienten är för alla representerade landskap mycket hög. Antalet ex. ökar per fynd. Det förefaller som om antalet Dbg 1330 är proportionellt till antalet tyska mynt, som ingår i skatterna. Denna myntrika period börjar med Kännungs, (t.p.q. 1018, 11 ex.). 2 fynd som är daterade ett år tidigare innehåller däremot bara var och en 1 ex., Ekeskogs, Go (t.p.q. 1017) och Kauparve (t.p.q. 1017). Särskilt bör man uppmärksamma Go och Sk med 14 resp. 3 fynd. Go kommer under de följande årtionden aldrig att uppnå samma koefficient, trots att fyndfrekvensen alltid är högre än på fastlandet. Sk är senare under hela 1030 och första hälften av 1040-talet inte företrädd med ett enda fynd. De stora fynden kan i stort sett spåras till slutet av 1020-talet.

Fr.o.m. Bosarve, Go (t.p.q. 1029) t.o.m. Gärestad, Bl (t.p.q. 1056)

Go	46	mynt i 24 fynd	1,91
Nä	19	1	19
Bl	16	1	16
Ån	16	1	16
Sö	13	4	3,25
Up	8	2	4
Öl	5	2	2,5
Ög	2	1	2
Dr	1	1	1
Me	1	1	1

Fr.o.m. 1030-talet uppvisar fastlandet enstaka fynd, som innehåller ett stort antal ex. av grupp B. Go däremot har fler fynd, men antalet mynt per skatt är förhållandevis lågt. Sö har 3 fynd placerade inom en tidsperiod av tio år, Oppnorrby (t.p.q. 1035, 3 ex.), Järnfaktoriet, 'Ark' (t.p.q. 1042, 2 ex.), Hörningsholm, 'Ark' (t.p.q. 1044, 6 ex.).

Fr.o.m. Stumle, Go (t.p.q. 1059) t.o.m. Österlings, Go (t.p.q. 1071)

Go	19	7	2,71
Sk	1	1	1

Fr.o.m. mitten av 1050-talet bestämmer de gotländska fynden utbredningen av Grupp B, med undantag av ett skånskt fynd från Fjälkinge I (t.p.q. 1068).

Fr.o.m. Binge, Go (t.p.q. 1075) t.o.m. Smiss, Go (t.p.q. 1090)

Go	34	12	2,83
Öl	2	1	2

Fyndfrekvensen för Go stiger under mitten av 1070 till slutet av 1080-talet till 12 fynd, men koefficienten stiger inte nämnvärt. Som enda utomgotländska representant kan nämnas Stora Haglunda, Öl (t.p.q. 1085).

Fr.o.m. Mannegårde, Go (t.p.q. 1102) t.o.m. Burge, Go (t.p.q. 1143)

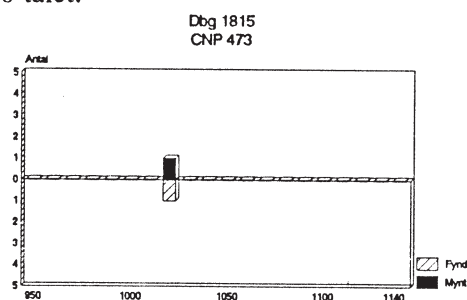
Go	5	3	1,7
Bl	4	1	4
La	2	1	2

Utomgotländska fynd under 1100-talet är Johannishus, Bl (t.p.q. 1120) och mynt från ett lappländskt offerfynd i Rautasjärvi (slutmyntet 1130 men jämför kommentaren ovan under A:2). Det sista myntet ingår i Burgefyndet, Go (t.p.q. 1143, 1 ex.).

Följande mynttyper, som ska analyseras är alla belagda fr.o.m. 1020-talet:

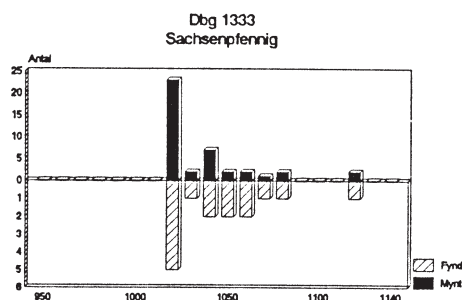
(C:1) = Dbg 1815.

Dbg 1815 återfinns som enda ex. av Gumowskis grupp III i Stigefyndet, Me (t.p.q. 1023).

(D:1) = Dbg 1333.

Ån	20	mynt i 3	fynd	Koefficient
Go	8	6	1,33	
Me	7	1	7	
Bl	2	1	2	
Öl	1	1	1	
Sö	1	1	1	
Up	1	1	1	
Dr	1	1	1	
Summa	41	15	2,7	

23 mynt ingår i 5 fynd, som har t.p.q. 1023 och 1024 och som utgör över 50% av antalet totalt.

Ån	14	mynt i 2	fynd	7
Me	7	1	7	
Go	1	1	1	
Sö	1	1	1	

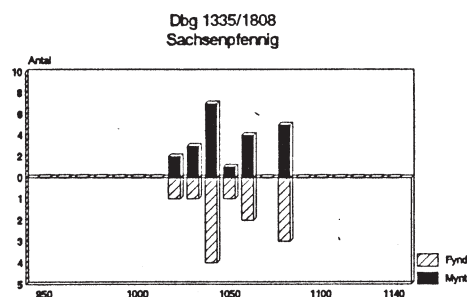
Typen dyker upp i Sverige i början av 1020-talet. Med undantag av fynden från Södermanland och Gotland är 21 mynt i 3 fynd lokaliserade till Norrland, Stige, Me (t.p.q. 1023), Rossvik, Ån (t.p.q. 1024, 13 ex.) och Djuped, Ån (t.p.q. 1024, 1 ex.). Gotland är bara representerat med ett enda fynd under 1020-talet, Hemängen (t.p.q. 1024) (jfr. analys av grupp B under motsvarande tidsperiod). Ett ex. ingår i fyndet från Blommenhov, Sö (t.p.q. 1023). För Sk har hittills inte ett enda ex. kunnat beläggas.

Det enda fynd, som har t.p.q. under 1030- och första hälften av 1040-talet är Lingsarve, Go (t.p.q. 1039, 2 ex.).

Fr.o.m. 1047 till 1060 är förhållandevis många landskap representerade d.v.s. Go, Öl, Up, Dr och Ån. Ån dominerar återigen med ett enda fynd, Undrom (t.p.q. 1047, 6 ex.). Fr.o.m. 1060 är endast gotländska fynd representerade. Fyndet med yngst t.p.q. är Johannishus, Bl (t.p.q. 1120, 2 ex.).

(E:1:1) (E:1:2) = Dbg 1335/1808.

				Koefficient
Go	9	mynt i 5	fynd	1,8
Vg	3	1		x
Sö	3	1		3
Öl	3	1		3
Sk	2	2		1
Ån	1	1		1
Dr	1	1		1
Summa	22	12		1,8

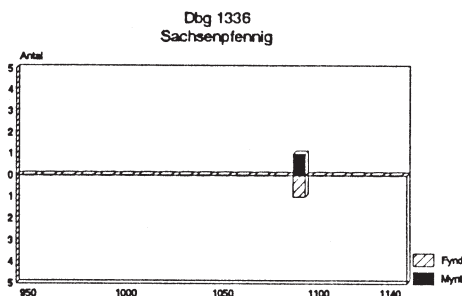
* I Hans Hildebrands beskrivning av Mölndalfyndet förtecknas entydigt mynt med Kors Typ D som motiv, d.v.s. Dbg 1335, 1336 och 1808.

7 ex. i 4 fynd är bestämda efter 'Ark'. Det går i dessa fall inte att avgöra, om det antingen handlar om Dbg 1335, 1336 eller 1808.

1020-talet är enbart företrädd genom Ängesfyndet, Go 'Ark' (t.p.q. 1029, 2 ex.). Därefter och fram till mitten av 1040-talet finns bara fyndet från Mölndal, Vg 'Ark' (t.p.q. 1038). De följande fynden koncentrerar sig till 1046/47 med Öja, Go 'Ark' (t.p.q. 1046, 1 eller 2 ex.) och Forsa, Go 'Ark' (t.p.q. 1046, antagligen 1 ex.), Äspinge, Sk (t.p.q. 1047, 1 ex.) och Undrom, Ån (t.p.q. 1047). Dbg 1808 börjar dyka upp i fynden under andra hälften av 1050-talet med Skållö, Dr (t.p.q. 1056). Änggårdfyndet, Go (t.p.q. 1084, 1 ex.) har det senaste t.p.q. för Dbg 1335, resp. Brongsfyndet, Go (t.p.q. 1089, 1 ex.) för Dbg 1808.

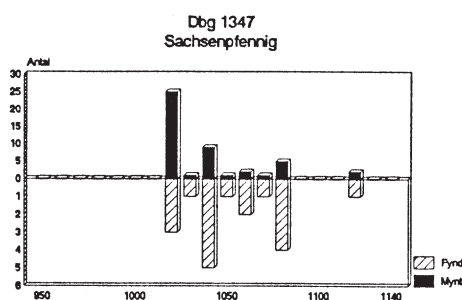
(E:2) = Dbg 1336.

Av Dbg 1336 är i Sverige hittills bara ett enda ex. känt: Gerete, Go (t.p.q. 1099).

(F:1:1) = Dbg 1347.

				Koefficient
Me	14	mynt i 1	fynd	14
Ån	14	2		7
Go	6	6		1
Öl	6	5		1,2
Bl	2	1		2
Ög	2	2		2
Vg	1	1		1
Nä	1	1		1
(1 ex. lösfynd)				
Sö	1	1		1
Summa	48	20		2,4

Den tidsmässiga och rumsliga utbredningen är jämförbar med Dbg 1333.

25 mynt i 3 fynd uppvisar t.p.q. 1023/24

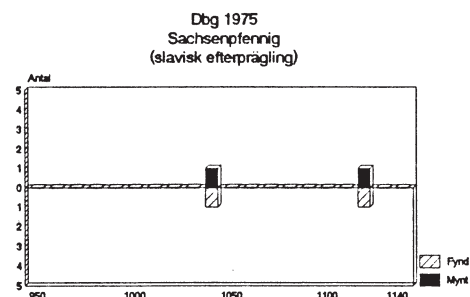
Me	14	mynt i 1	fynd	14
Ån	10	1		10
Sö	1	1		1

Dominerande under 1020-talet är det norrländska fyndet från Stige, Me (t.p.q. 1023). Om man lägger till de 10 ex. av Dbg 1338 från Rossvik, Ån, som jag har ombestämt till Dbg 1347 så innehåller de 2 norrländska fynden över 50 % av mynten (Rossvikfyndet (t.p.q. 1024) innehåller 10 ex. bestämda till Dbg 1338, men som jag ombestämde till Dbg 1347. Mynten saknar omskriftet 'OTTO' och uppvisar den för Dbg 1347 typiska 'CRVX'omskriften (se kap 4.3). Även här liksom hos Dbg 1333 återfinns Blommenhovfyndet, Sö (t.p.q. 1023). Före 1047 finns bara ett

fynd registrerat, Störlinge, Öl (t.p.q. 1036, 1 ex.). En fyndkoncentration finns hos fynd med t.p.q. 1047/1048. Go är företrädd med två fynd, Tystebols (t.p.q. 1047, 1 ex.) och By (t.p.q. 1048, 1 ex.), dessutom Ög, Boberg (t.p.q. 1047, 1 ex.) och Öl, Nyby (t.p.q. 1048, 1 ex.). 5 ex. ingår i ett norrländskt fynd, Undrom, Ån (t.p.q. 1047) (se analysen grupp D och E). Fynden därefter under 1050- och 1060-talet tillhör olika landskap så Öl, Vg och Ög. Alla fynd efter 1060 är koncentrerade till 1080-talet. Fyndlandskapen är enbart Go och Öl. Ex. med yngst t.p.q. ingår i Johannishusfyndet, Bl (t.p.q. 1120, 2 ex.). Fyndkoncentrationen 1047/1048 måste ses i samband med den stora importen av Mg mynt, d.v.s. Dbg 648 (se kap. 4.4.1, Dbg 648).

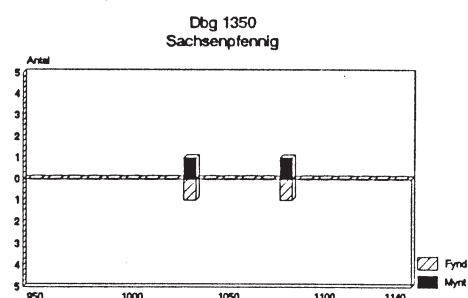
(F:1:2) = Dbg 1975.

Dbg 1975 hittades i ett enda ex. i Äspingefyndet, Sk (t.p.q. 1047). Ett annat mynt, som bestämdes som CNP 709 liknar Dbg 1975 resp. CNP 691 och finns i Johannishusfyndet, Bl (t.p.q. 1120). Båda ex. tillhör Gumowski Grupp VI, som annars inte förekommer i fynd från Skåne och Blekinge. Dbg 1975 betecknas som slavisk efterprägling. Märkligt nog har myntet från Johannishus liksom en stor del av de andra Mg, som ingår i fyndet antagligen importerats under 1040-talet (se analysen ovan av Dbg 1347).

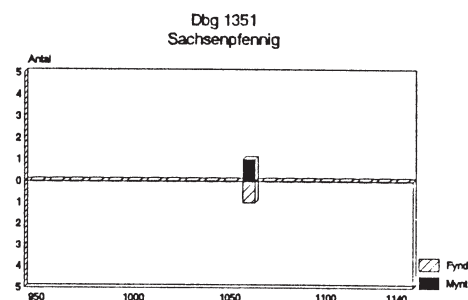
(F:1:3) = Dbg 1350.

Dbg 1350 hittades i 2 ex. i 2 fynd. Ett ex. är belagt för Oppnorrby, Sö (t.p.q. 1035) och ett senare fynd är känt, Broungs, Go (t.p.q. 1089).

(F:2) = Dbg 1351.

Dbg 1351 ingår bara i ett enda ex. i fyndet från Blacksta, Sö (t.p.q. 1060).

4.4 Typkatalog Magdeburgmynt

I följande katalog beskriver jag bara de i Sverige funna typerna. Jag följer Dannenbergs typindelning och för samman dem i större grupper beroende på inskrifter och motivvalet. Variationsbredden, särskilt hos de s.k. Mauritiuspfennige är oerhört stor och en bestämning efter motiv kan bara vara preliminär. En tillförlitlig bestämning kan bara uppnås med en stampundersökning.

Mg kan sammanfattas i följande grupper:

1) Mynt med kejsarnamn

Inskrift	Åts.: 'DIGRA REX', inskriften kan variera. Frs.: Inskrift med namnet Magdeburg Inskrift varierar från typ till typ
Motiv	Åts.: Kors typ A med bokstäver O T T O i hörnen Frs.: Kyrka typ E

* Förkortning för latinets 'dei gratiae rex', d.v.s. kung av Guds nåde.

Dbg 639, 641.

Dbg 1574 är inte representerad i Sverige.

2) Mynt med olika förkortningar av inskriften 'IN NOMI(NE) D(OMIN)I AMEN'

Inskrift Åts.: 'NNOMID.IIMEN'
Frs.: 'MAGADABEG'
Motiv Åts.: Kyrka typ E
Frs.: Kors typ C liten,

Dbg 642, 643, 644

Dbg 643 är antagligen förebild för Dbg 1330, som är den första i raden av de nya mindre Sp (se kap. 4.3., grupp B).

Dbg 642 kan beskrivas som en mellantyp av grupp 1 och 2. Motivet på åts. och frs. liknar grupp 1. Inskrift, som anger kungens namn saknas liksom hos Dbg 643 och består på båda sidorna av det antagligen korrumperade namnet Magdeburg.

3) 'Mauritiuspfennige'.

Jag indelar gruppen ytterligare efter motivval.

a) Kejsarhuvud i profil

Inskrift Åts.: 'SCS MAVRICIVS', inskriften kan variera.

Frs.: Inskrift med 'MAGADEBVRG', som kan variera. Varianter av Dbg 648 med retrograd inskrift.

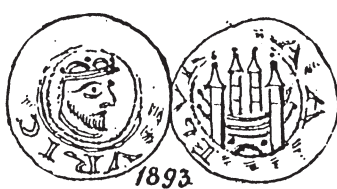
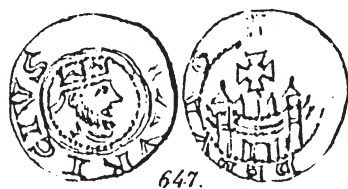
Motiv Åts.: Huvud åt höger med diadem eller krona (Dbg 645, 647, 648) dessutom huvud med flagga (Dbg 646),
Dannenberg anser, att 'huvud'-motivet avbildar kejsaren och inte den helige St. Mauritius (Dbg, s. 253f.). Det verkar trovärdigt, om man ser på de särskilda relationerna som ärkebiskopstiftet Magdeburg hade med de tyska kejsarna (Fried 1991, s. 79, 81).

Frs.: a) Kors på piedestal (Dbg 645) och piedestal mellan långsmala torn med kors på taket (Dbg 646).

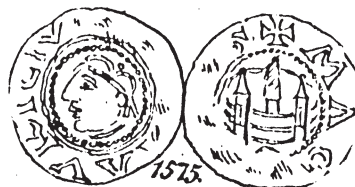
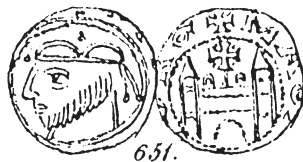
Byggnad, som antagligen symboliserar stadsmuren eller biskopsborgen med port och torn.

b) med kors mellan tornen (Dbg 647, 651).

c) med tre eller flera torn (Dbg 648, 1575, 1893).

Dbg 648, som är den vanligaste typen bland Mg i fynden, kan delas upp i en grupp på stor resp. liten plants.
Dbg 646, 647, 648, 1893. Dbg 645 är inte belagd i Sverige.

Två variantianter har vänstervänt huvud: Dbg 651 (med skägg), 1575 (utan skägg). Båda varianterna tillhör grupp a).

b) Kejsarhuvud framåtvänt

Inskrift Åts.: 'SES MAVRICIUS'
Frs.: 'MAGADEBVRG'
Inskriften påträffas bara på Dbg 650

Motiv Åts.: a) Kejsarhuvud med krona avbildad framifrån, svärd till vänster, spjut till höger (Dbg 650, 652).
b) huvud med krona/hjälm och rustning, med flagga på vänster, stjärna till höger (Dbg 653).
Frs.: palats-/domkyrko- liknande byggnad med brett huvud-torn flankerat av smalare torn och portal, taket streckat.

Dbg 650, 652, 653

Dbg 650 är direkt förebild av Dbg 652, däremot inte för Dbg 653.

4) Biskopshuvud

Inskrift Åts.: +...EVIG (Dbg 655), ///...RT(V)VIC+EP/ (Dbg 659),
...AD(E)(B)V... (Dbg 1896).
Frs.: +MAG...G (Dbg 655), ///EBVR/ (Dbg 659),...AD... (Dbg 1896).
De andra typerna uppvisar otydligare inskrifter, men liknar Dbg 655 och Dbg 659.

Motiv Åts.: a) biskoplig bröstbild framifrån med mitra (Dbg 655, 656a, 1896).
b) med tonsur (Dbg 658, 659).
c) med biskopsstav, till vänster (Dbg 655, 656, 657, 658, 1896), till höger (Dbg 659).
d) med korsstav, till vänster (Dbg 659), till höger (Dbg 656a).
e) med stjärna till höger (Dbg 657, 659).
f) med lilja (Dbg 658).
Frs.: a) byggnad med tre torn (Dbg 658), mellersta dubbeltornet med två stjärnor vid sidan (Dbg 659).
b) fyra torn med kors emellan (Dbg 655, 656, 657).
c) flagga vänd åt höger samt tre stjärnor (Dbg 1896)

Dbg 655, 656, 658, 659, 1750*, 1896

* Dbg 1750 har av Dannenberg förts till Magdeburg och påminner om Dbg 658 och 659. Inskriften är svår att tolka. Myntet uppvisar biskopsmotivet på båda sidor. Av Dannenbergs beskrivning framgår det inte klart, om han vill föra myntet till Magdeburg (Dbg 1876, s. 722). Ett ex. ingår i Burgefyndet vilket gör det mycket sannolikt att typen härstammar från en sachsisk präglingsort.

Präglingsherren är här omnämnd för första gången. Dbg 655 och 656 kan föras till biskop Hartwig IV av Spanheim eller motbiskopen Hartwig V av Hersfeld.

Nedanstående attribueringar är osäkra.

Dbg 658 och 659 påminner om de halvbrakteaterna (se nedan grupp (4)), som kan föras till biskop Heinrich I (1102-1107) p.g.a. inskriften. Biskopsmotivet på åts. är nästan identiska med avbildningarna på halvbrakteaterna. Dessutom skiljer sig detta motiv klart från Dbg 655 och 656, som präglades tidigare under biskop Hartwig.

Dbg 1896 som liknar halvbrakteaten Dbg 665 (se grupp 5) kan föras till biskopen Adelgot (1107-1119). Båda typer uppvisar St. Moritz flaggan flankerat av tre stjärnor som motiv.

Dbg 657 är inte representerade i Sverige. Dessutom finns en rad andra präglingar, som tillhör grupp 4, men som av utrymmesskäl och för översiktlighetens skull inte tas med i uppställningen här.

655.

656.

657.

Hartwig av Spanheim (1079-1102) resp.

Hartwig av Hersfeld (1085-1087):

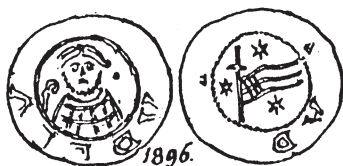

658.

659.

Heinrich I (1102-1107):

1896.

Adelgot (1107-1119):

1750.

okänd präglingsherre resp. myntort:

5) Brakteater

Brakteater började präglas i Tyskland ca 1130. De tillhör egentligen ett senare skede, som följer på den vikingatida handels- och skattnedläggningsperioden. Halvbrakteater präglades däremot tidigare. Johannishusfyndet, BI (t.p.q. 1120) innehåller en halvbrakteat från ärkebiskopen i Magdeburg, Dbg 665. I samma fynd ingår också en halvbrakteat, som inte har beskrivits av Dannenberg. I beskrivningen av Gothafyndet kan myntet inte entydigt föras till Magdeburg, men ex. påminner om de ensidiga mynt, som präglades under ärkebiskoparna Heinrich I (1102 - 07) och Adelgot (1107 - 1119) (Buchenau 1928, s.151, Tf. 29, nr. 477). Myntet ingår inte i analysen. För Tomsarve är halvbrakteater kända, men de är inte bevarade. Burgefyndet (t.p.q. 1143) innehåller flera hittills okända Magdeburg brakteater, som just nu bearbetas och bestäms av Gert Hatz. Jag kommer bara att ta upp myntet från Johannishusfyndet eftersom det beskrevs av Dannenberg. Brakteaterna i Burgefyndet i sin tur kan möjligen bringa någon klarhet om de myntherrar, som präglade efter 1120, men som jag av praktiska skäl inte kan ta upp i analysen.

Halvbrakteat:

Inskrift Åts.: MAVRICIUS ERS+

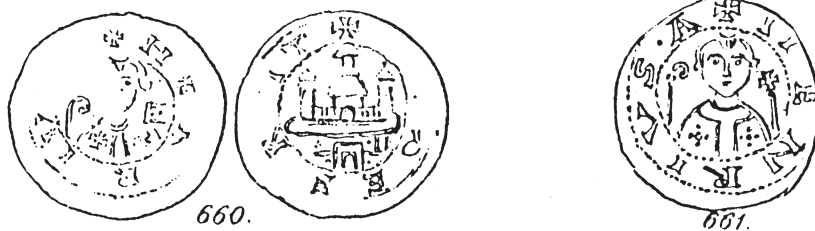
Motiv: Flagga, vänster med stjärna och initial 'A',
två kors under och ovanför själva flaggan.

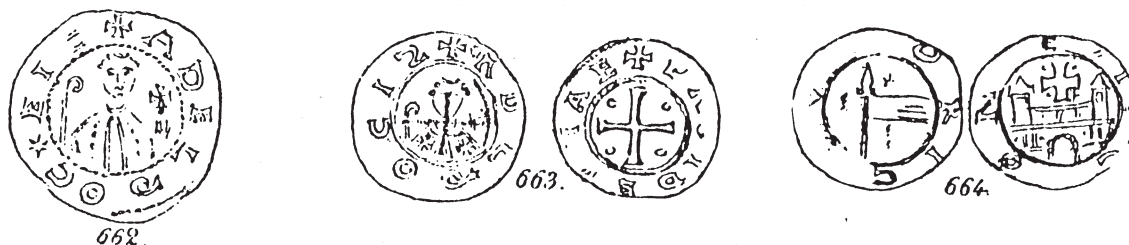
665.

Dbg 665 förs till Adelgot (1107-1119), (Jammer 1952, s. 64).

Typer, som inte finns representerade i Sverige:

Biskop Heinrich I (1102-1107): Dbg 660, 661.

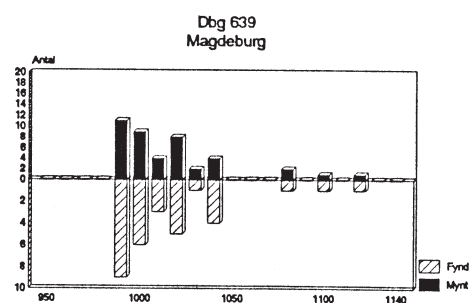

Adelgot (1107-1119): Dbg 662, 663, 664.

4.4.1 Myntanalysen Magdeburgmynt

Grupp 1) = Dbg 639

	Go	24	mynt i 18	fynd	Koefficient
Go	24	mynt i 18	fynd	1,3	
Sk	5	4		1,25	
Up	4	2		2	
Bl	2	2		1	
Sm	2	2		1	
Nä	2	1		2	
Me	2	1		2	
Sö	1	1		1	
Summa	42	31		1,4	

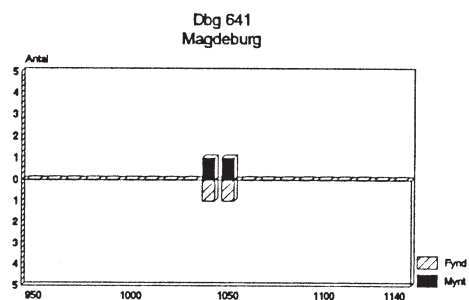

Mellan 990-talet och slutet av 1020-talet uppvisar fynden en någorlunda jämn fördelning. Fyndfrekvensen är inte accentuerad med högre värden under 990-talet jämfört med följande årtionden. 990-tal kan uppdelas i två perioder. Dbg 639 förekommer i början bara i gotländska skatter med t.p.q. 991 resp. 993 med 5 ex. i 4 fynd, under andra hälften av 990-talet dominerar Skåne med 4 ex. i 3 fynd.

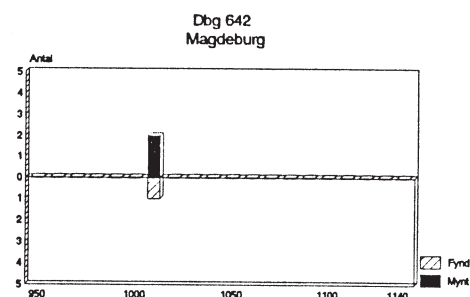
Under 1010-talet går fynden tillbaka för att senare återhämta sig under 1020-talet. Enstaka fynd är yngre. Myntet med yngst t.p.q. ingår i Johannishusfyndet (t.p.q. 1120).

Go dominerar i fynden följd av Sk. Alla skånska fynd förutom Äspinge (t.p.q. 1047, 1 ex.) har t.p.q. från andra hälften av 990-talet. Anmärkningsvärt är att förutom Näsfyndet, Up (t.p.q. 1006, 3 ex.) innehåller inget annat fynd fler än 2 mynt. Av 31 fynd innehåller 21 bara ett mynt.

Dbg 641 är obol till Dbg 639. Bara 2 ex. i 2 fynd med Norrby, Sm (t.p.q. 1046) och Garde, Go (t.p.q. 1050) är registrerade.

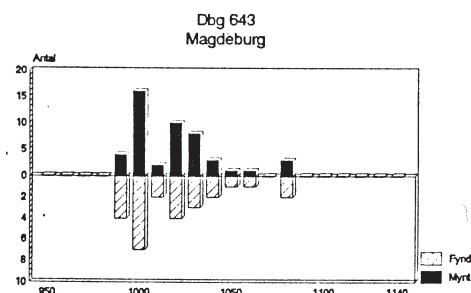
Dbg 642 är i Sverige bara känd genom fyndet från Tummelbos, Go (t.p.q. 1018, 2 ex.). Typen har i alla fall en motivmässig anknytning till Dbg 639 med en tidigare datering. Tummelbosfyndet ligger i slutet av det glapp under 1010-talet, som kan iakttas hos Dbg 643.

Grupp 2) = Dbg 643

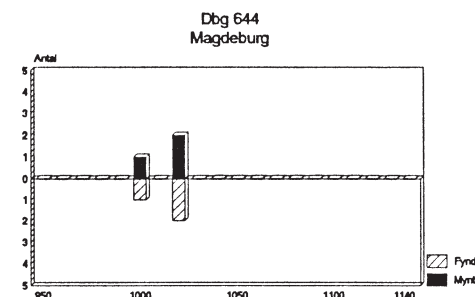
Dbg 643 liknar Dbg 639 i antal och kronologisk fördelning i fynden.

			Koefficient
Go	39	mynt i 21 fynd	1,86
	(1 ex. lösfynd)		
Sk	2	2	1
Öl	2	1	2
Sö	2	1	2
Up	2	1	2
Dr	2	1	2
Summa	49	27	2,2

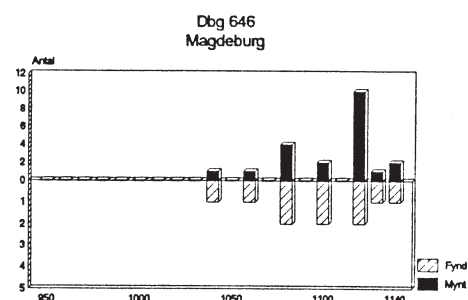
Dbg 643 börjar dyka upp under andra hälften av 990-talet med Risungs, Go (t.p.q. 996, 1 ex.) och Klockarebacken, Sk (t.p.q. 996, 1 ex.). Go dominerar fyndfördelningen helt. Största fyndet är Digeråkra, Go (t.p.q. 1002, 6 ex.). Efter ca 1010 sjunker antalet fynd för att gå upp igen under 1020- och 1030-talet. Fyndet med yngsta t.p.q. är Findarve, Go 'Ark' (t.p.q. 1089).

Dbg 644 är obol till 643. 3 ex. i 3 fynd är kända. Det första myntet ingår i fyndet från Digeråkra (t.p.q. 1002), som för övrigt innehåller flest ex. av Dbg 643. De yngsta fynden med Dbg 644 finns på 1020-talet, Stige, Me (t.p.q. 1023) och Myrände, Go (t.p.q. 1026).

Grupp 3a) = Dbg 646

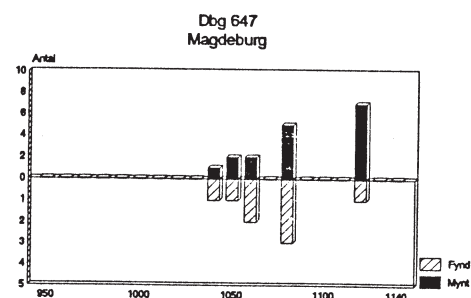
			Koefficient
Go	16	mynt i 8 fynd	2
Bl	4	1	4
La	1	1	1
Summa	21	10	2,1

Före 1120-talet dyker Dbg 646 bara upp sporadiskt med enstaka ex. och då, med undantag för offerplatsfyndet från Unna Saiva (slutmyntet 1068 men jämför kommentar ovan under A:2) bara i gotländska fynd. 6 mynt i 4 fynd dateras till det sista årtiondet av 1000-talet samt början av 1100-talet, Stora Sojdeby (t.p.q. 1089, 2 ex.), Findarve 'Ark', Go (t.p.q. 1089, 2 ex.), Stora Vasstäde (t.p.q. 1102, 1 ex.) och Mannegårde (t.p.q. 1102, 1 ex.). De senare fynden från 1120-talet, Johannishus, Bl (t.p.q. 1120, 4 ex.) och Gannarve, Go (t.p.q. 1120, 6 ex.) har fler mynt jämfört med tidigare och senare fynd. Fyndet med yngst t.p.q. är Burgefyndet (t.p.q. 1143, 2 ex.). Lilla Klintegårde, Go (t.p.q. 1047, 1 ex.) har sammanblandats med yngre fynd från Stale, Go (t.p.q. 1070) och Tomsarve, Go (t.p.q. 1130, 1 ex.) (se kap. 1.7).

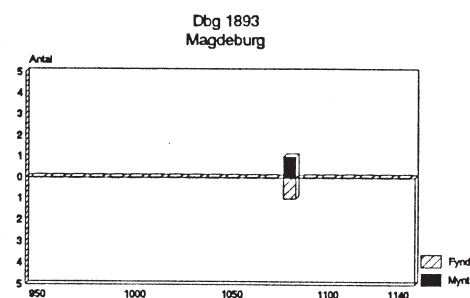
Dbg 647 utgör en egen typ.

				Koefficient
Go	8	mynt i 5	fynd	1,6
Bl	7		1	7
Öl	1		1	1
Sö	1		1	1
Summa	17		8	2,1

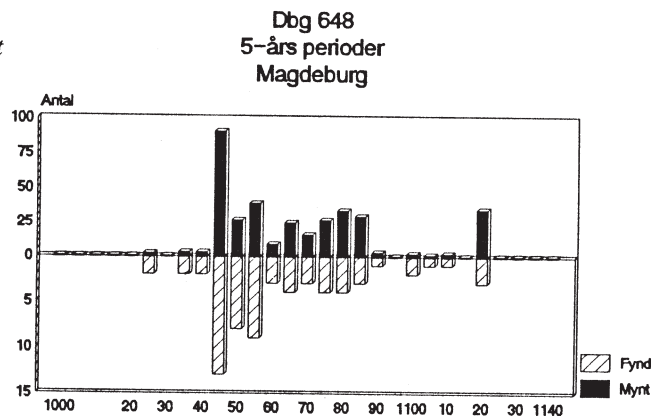
Dbg 647 dyker först upp under 1050-talet i Gardefyndet, Go, 'Ark' (t.p.q. 1053, 2 ex.), följd av Blacksta, Sö (t.p.q. 1060, 1 ex.) (Lilla Klintegårde, Go (tpq 1047) innehåller 1 ex Dbg 647. Myntet tillhör snarare fyndet från Stale, Go (tpq 1070) eller Tomsarve, Go (tpq 1130) se kap 1.7 och analys av Dbg 646) och Snauvalds, Go (t.p.q. 1066, 1 ex.). Typen återkommer sedan 20 år senare under 1080-talet i två gotländska fynd, Sandgårde (t.p.q. 1083, 1 ex.), Brongs (t.p.q. 1089, 3 ex.) och i ett öländskt fynd, Stora Haglunda (t.p.q. 1084, 1 ex.). Yngst t.p.q. ger Johannishusfyndet, Bl (t.p.q. 1120), som samtidigt också har den största anhopningen av Dbg 1347. Präglingen började uppenbarligen omkring 1050 eller senare.

Dbg 1893, som liknar Dbg 647 finns bara i Sandgårddefyndet, Go (t.p.q. 1083, 1 ex.). Sandgårde innehåller också 1 ex. Dbg 647.

Dbg 648 är den talrikaste typen bland Mg.

				Koefficient
Go	214	mynt i 46	fynd	4,65
Sk	47		2	23,5
Bl	34		2	17
Öl	18		5	3,6
Dr	17		2	8,5
Up	6		3	2
Ög	4		1	4
Sm	3		2	1,5
Ån	3		2	1,5
Vg	2		2	1
Sö	2		2	1
Summa	350		69	5

Dbg 648 börjar dyka upp i fynden redan i slutet av 1020-talet: Norledet, Vg (t.p.q. 1029, 1 ex.) och Kviende, Go (t.p.q. 1029). Under andra hälften av 1040-talet når typen sitt absoluta maximum. Enbart för skatter, som är daterade till 1047 är 83 ex. i 11 fynd kända. Äspingefyndet, Sk (t.p.q. 1047, 43 ex.) är det största fyndet med Dbg 648 överhuvudtaget, men fyndet innehåller för övrigt 4000 tyska mynt av ungefär 8000 mynt totalt. Dbg 648 är här inte så framträdande bland andra mycket talrika tyska myntgrupper. För Tystebols, Go (t.p.q. 1047) har 8 mynt kunnat bestämmas som slaviska efterpräglings. Den massiva importen tycks fortsätta under första hälften av 1050-talet, men avtar sedan som diagrammet visar under 1060-talet. Under 1070-talet är bara Go representerad. Antalet fynd och antalet mynt stiger omärkligt jämfört med 1060-talet.

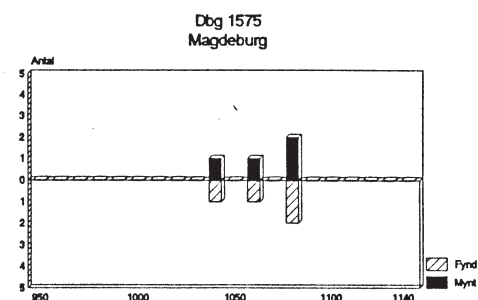
Vid början av och under 1080-talet stiger antalet mynt i fynden igen och når nästan samma mängd som 30 år tidigare. Antalet fynd är däremot inte jämförbart. Förutom Go är bara Öl representerat. Under 1090-talet och följande årtionden sjunker fyndindexen abrupt. Nu råder motsatta förhållanden mot tidigare. Alla fynd under denna tidsrymd med undantag av Johannishus (t.p.q. 1120) innehåller nästan bara ett ex. av Dbg 648. Den sista toppen tillkommer under 1120-talet och utgörs nästan enbart av mynt från det välkända Johannishusfyndet, Bl.

Yngst t.p.q. uppvisar Runsberga, Öl (t.p.q. 1121, 2 ex.). Johannishus kan med 31 ex. nästan anknyta till Äspingefyndet, Sk 70 år tidigare. Johannishus innehåller dessutom en rad andra Magdeburgpräglingar, såsom det största antalet Dbg 647, som jag daterar till början av 1050-talet. Desto mera förvånansvärt är Burgefyndet ca 20 år senare med ett relativt stort antal av olika Magdeburgpräglingar, men som inte innehåller ett enda ex. av Dbg 648 eller 647. Det tyder på att fyndinnehållet där är relativt aktuellt, jämfört med Johannishusfyndet och att det stora antalet Dbg 648 resp. 647 redan har hamnat i skatten under ett tidigt skede, d.v.s. under 1050-talet.

Präglingen av Dbg 648 började redan under 1020-talet, men dyker t.o.m. 1046 bara sporadiskt upp i fynden, då en kraftig ökning antagligen tyder på direkta kontakter med Magdeburgområdet. Förvånansvärt är det däremot att Dbg 648 skulle ha präglats över minst två årtionden. En stampundersökning skulle förmodligen kunna avslöja, om de senare mynten skiljer sig avsevärt, från de tidigare.

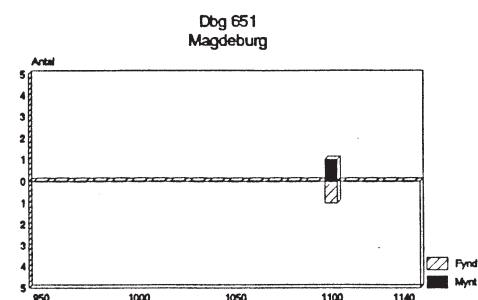
Dbg 1575 utgör en variant av Dbg 648.

				Koefficient
Go	3	mynt i 3	fynd	1
Ög	1		1	1
Summa	4		4	1

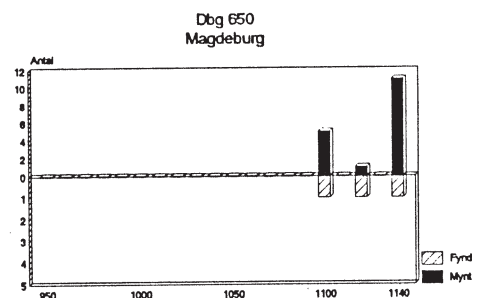
Tidigast t.p.q. är belagt för Bosarve (Hablingbo sn.), Go (t.p.q. 1042, 1ex.). Det följs 25 år senare av Maspelösa, Ög (t.p.q. 1066). Yngst t.p.q. uppvisar gotländska fynd från 1080-talet: Kvarna II (t.p.q. 1084, 1ex.) och Broungs (t.p.q. 1089, 1ex.).

Dbg 651a, som har en motivmässigt stark anknytning till tidigare Mauritius-präglingar, särskilt Dbg 1575 är företrädd med bara 1 ex. i ett sent fynd, som för övrigt innehåller många olika biskopsmynt, Hallsarve, Go (t.p.q. 1107).

Grupp 3b) = Dbg 650

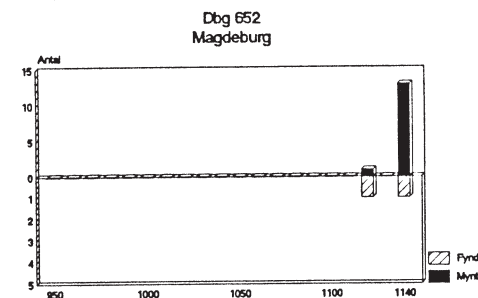
				Koefficient
Go	17	mynt i 3	fynd	5,7

Typen finns hittills bara belagd för Go. Fynden dyker upp i början av 1100-talet, Mannegårde (t.p.q. 1102, 5 ex.) och återkommer senare med 20 års mellanrum: Ocksarve (t.p.q. 1120, 1 ex.) och Burge (t.p.q. 1143, 11 ex.). Burgefyndet innehåller flest mynt.

Dbg 652 är en variant av Dbg 650.

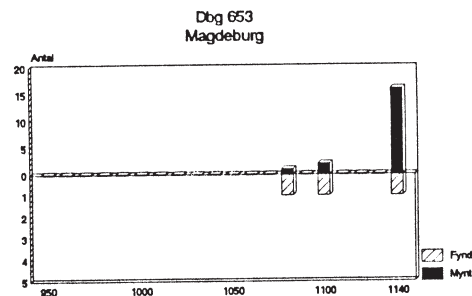
				Koefficient
Go	13	mynt i 1	fynd	13
Bl	1		1	1
Summa	14		2	7

Dbg 652 är hittills bara belagd för Johannishusfyndet, Bl (t.p.q. 1120) och Burgefyndet, Go (t.p.q. 1143).

Dbg 653 är belagd för 3 gotländska fynd med sammanlagt 19 mynt.

Go 19 mynt i 3 fynd *Koefficient*
6,3

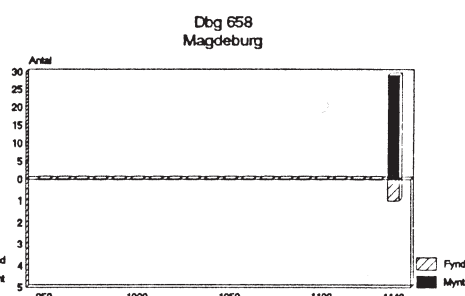
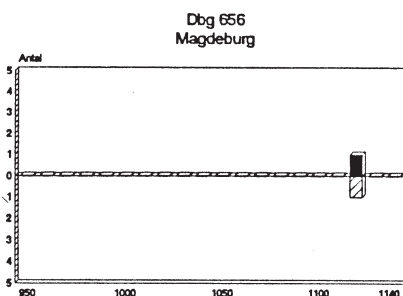
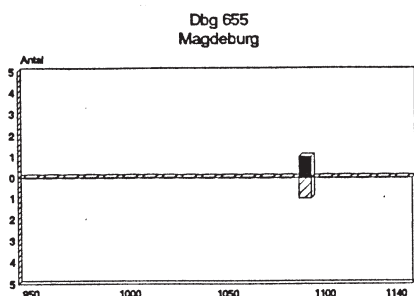

Tidigaste t.p.q. uppvisar Findarvefyndet (t.p.q. 1089, 1 ex.), som följs 20 år senare av Hallsarve (t.p.q. 1107, 2 ex.). Slutligen som största fynd är Burge (t.p.q. 1143, 16 ex.) representerat.

Alla tre mynttyper tillhörande Grupp 3b tycks vara överrepresenterade i Burgefyndet. Dessutom dyker de, om man bortser från Burge aldrig upp i samma fynd. Spridningen verkar sporadisk och förfaller inte ha något samband med importtiden.

Grupp 4) - Dbg nr se nedan

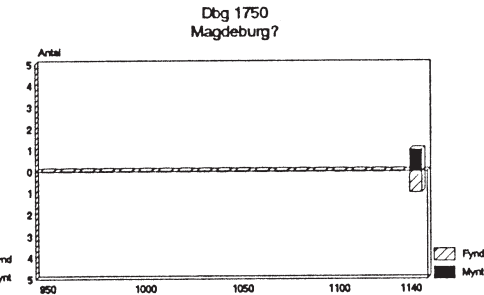
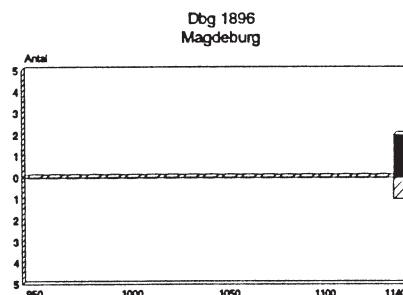
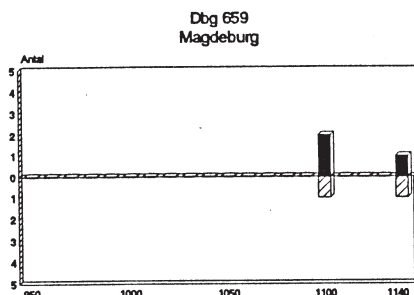
Dbg 655, 656a, 658, 659, 1750 och 1896 ingår bara i gotländska fynd.

Dbg 655 återfinns hittills bara i ett enda fynd Gerete, Go (t.p.q. 1099, 1 ex.).

Dbg 656a ingår i Gannarvefyndet, Go (t.p.q. 1120, 1 ex.). Bestämningen måste förbli osäker, eftersom utpräglingen är ganska otydlig.

Dbg 658 är endast belagd för Burge, Go (t.p.q. 1143, 29 ex.).

Dbg 659 är belagd för Hallsarve, Go (t.p.q. 1107, 2 ex.) och för Burge, Go (t.p.q. 1143, 1 ex.).

Dbg 1896 är belagd för Burge, Go (t.p.q. 1143, 2 ex.).

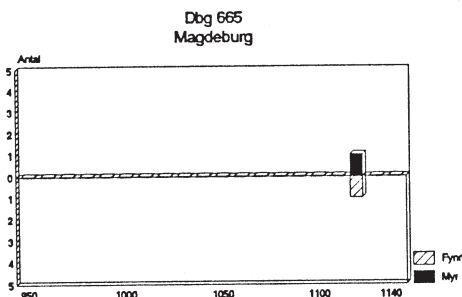
Dbg 1750 är belagd för Burge, Go (t.p.q. 1143, 1 ex.).

Ex. av grupp 4 med biskopshuvud dyker först upp i fynden omkring 1100. Burgeskatten innehåller 33 av 37 kända ex. i Sverige. Dbg 658 är representerad med 29 ex. Av 6 kända typer är 4 belagda för Burge, därav 3 enbart för denna fyndort. Dbg 659 är den enda typen som är representerad i två olika fyndorter med Hallsarve och Burge.

Grupp 5) = Dbg 665

Dbg 665 ingår i Johannishusfyndet, Bl (t.p.q. 1120, 1 ex.)

Johannishus har till stor dels bara äldre Magdeburg-präglingar, med undantag av Dbg 652, som annars bara förekommer i Burgefyndet.

5. RESULTAT OCH UTVÄRDERING

Innan jag börjar med en utvärdering vill jag strukturera myntimporten av Sp och Mg till Sverige efter perioder för att underlätta den följande framställningen.

Period I	ca 940 - 990
Period II	991 - 1000
Period III	1001 - 1017
Period IV	1018 - 1028
Period V	1029 - 1046
Period VI	1047 - 1051
Period VII	1052 - 1079
Period VIII	1079 - 1089
Period IX	1090 - 1110
Period X	1111 - 1143

Dessutom återges nedan en lista över alla ärkebiskopar från stiftets inrättande 968 t.o.m. Burgefyndet (t.p.q. 1143), som markerar slutet för skattnedläggningstiden. I utvärderingen försöker jag föra typerna till biskopar trots att de flesta mynt inte anger myntherren. I analogi med andra präglingssorter i det tyska kejsarriket utgår jag från att varje biskop präglade egna typer.

Adalbert	968-981
Giselhar(Merseburg)	981-1004
Dagino	1004-1012
Walthart	1012-1012
Gero	1012-1023
Humfried	1023-1051
Engelhart	1052-1063
Werner (Wezel)	1064-1078
Hartwig IV av Spanheim	1079-1085
Hartwig V av Hersfeld	1085-1087
Hartwig IV av Spanheim	1087-1102
Heinrich I	1102-1107
Adelgot	1107-1119
Rudgar	1119-1125
Norbert	1126-1134
Konrad I	1134-1142
Friedrich	1142-1152

Sp, som kan dateras till period I (före 991) består enbart av mynt, som tillhör Gumowskis grupp I, de s.k. stora Sp. Det är svårt att sammanställa en relativ kronologi för grupp I enbart baserat på de svenska fynden, vilka innehåller för få mynt för att kunna ge säkra dateringar. Ett danskt fynd, Terslev (t.p.q. 940), är ett av de tidigaste fynden, som av fyndbeskrivningen att döma innehåller 1 ex. Dbg 1325 (se Hauberg/Østrup, s. 65).

Fyndet från Schernikau innehåller enbart Sp av typ Dbg 1325, 1325b och 1329 och är av denna anledning inte daterat. Fyndplatsen ligger på den västra sidan av Elbe på tyskt område 50 km norr om Magdeburg. Schernikau tyder på att Magdeburg redan då hade ett reglerat cirkulationsområde, eftersom inga andra typer ingår i fyndet. Fyndet innehåller dessutom inga ex. av de Sp, som omnämner kejsernamnet i form av ODDO eller OTTO d.v.s. Dbg 1328 resp. Dbg 1327. Det skulle kunna tolkas som att Dbg 1325, 1325b och 1329 präglades tidigare än Dbg 1327 och 1328 (Bahrfeldt 1915, s. 221 f.).

Det polska fyndet från Zalesie (t.p.q. 976) innehåller 37 Sp, därav 10 ex. 1328 och antagligen några ex. av Dbg 1326. Fyndbeskrivningen återger bara en sammanfattande bestämning, CNP 344-353 (Reyman et al. 1974, s. 28). Dbg 1326 är antagligen obol till Dbg 1325 (Reyman et al. 1974, s. 26 ff.). Som en absolut datering för 1328 kan året 968 tänkas, då Magdeburg blir ärkebiskopssäte. I båda fallen skulle inskriften 'ODDO' syfta på Otto den store, som gjorde Magdeburg till ett ekonomiskt och religiöst centrum i Sachsen (Fried 1991, s. 45f, 48, 79).

Dbg 1327 med inskriften 'OTTO' är i Sverige först belagd i Sigers (t.p.q. 978). En preliminär genomgång av det tyska och polska materialet visar att präglingen av denna typ inte kan ha varit särskilt omfattande. I senare fynd dominerar enbart Dbg 1325, 1328 och 1329. Dbg 1327 återfinns oregelbundet och i enstaka ex.. Det ringa antalet mynt försvårar fastställandet av en relativ och absolut kronologi. Ur en språkhistorisk synvinkel finns argument för att Dbg 1327 präglas efter Dbg 1328, eftersom ett tonande klusil /d/ försvagades till ett tonlöst /t/ (Ilisch 1990,

s. 133). Om denna ljudskridning avsätter sig så exakt i myntmaterialet att en kronologisk finbestämning till myntningsåret kan göras är mycket tveksamt. Fenomenet kan också tolkas som en samtidig dialektal skillnad, beroende av gravörens härkomst. Dateringarna tyder i alla fall på att Dbg 1327 präglas sist av de stora Sp.

Dbg 1325, 1325b, 1326 och 1329 har möjligen präglats före mitten av 960-talet och kan i så fall föras till St. Moritz klostret. Dbg 1327 och Dbg 1328 präglades antagligen under biskop Adalbert (968-981). Efter allt att döma tillkom Gumowski grupp I före 980.

De tidigaste i Sverige kända Mg, Dbg 639 är daterade till början av period II (990-tal). Även de polska fynden redovisar typen först 991. Dbg 639 anknyter till den sist präglade av de stora Sp, Dbg 1327 med inskriften 'OTTO' och omnämnande av kungatiteln 'DIGRA REX'. Otto III efterträdde år 983 sin far Otto II som kung. Otto II bar kejsartiteln redan vid sitt trontillträde som härskare 973. Otto III blev 996 kejsare. En terminus post quem för Dbg 639 måste i alla fall vara år 983, resp. terminus ante quem 996. Fyndens t.p.q. tillåter hittills inte en datering före 991.

Dbg 639 följs av obolen Dbg 641 och övergångstypen till Dbg 643, Dbg 642. Präglingen av dessa typer har inte varit omfattande, eftersom de inte är representerade i de talrika fynden med t.p.q. 991. De finns bevarade i få ex. I fynden dyker de upp senare, långt efter det att präglingen slutade.

Till period II (990-tal) kan i alla fall räknas Dbg 643 och Dbg 644. Dbg 643 uppträder i de svenska skatterna vid mitten av 990-talet. Jag räknar med att präglingen av Dbg 643 och 644 påbörjades kort före 996. Även här kan konstateras att präglingen av obolen Dbg 644 är betydligt mindre än för penningen. Av Dbg 644 är 3 ex. kända. Under period II tillkommer också de nya, mindre Sp av grupp B d.v.s. Dbg 1330, 1331, 1332. Fyndet från Lilla Haltarve, Go som äldsta fynd, är daterat till 996/997 och skulle i så fall direkt anknyta till Dbg 643, som är en otvetydig förebild för den gruppen B's motiv. Lilla Haltarve tyder på att präglingen av grupp B började vid mitten av 990-tal. De följande fynden koncentreras till år 1000 och är blygsamma i jämförelse med 1020-talet, då antalet ex. av grupp B drastiskt stiger i fynden.

Dbg 639, 641, 642, 643, 644 och Dbg 1330 präglades troligen under biskop Giselhar (981-1004).

De svenska skatterna speglar fr.o.m. 1000 för Magdeburgs del inte längre de aktuella typerna, som präglades därefter i Sachsen.

Under period III präglas nya typer, som inte sätter några spår i det svenska materialet förrän på 1020-talet. Att uppställa en relativ kronologi för de yngre Sp är nästan omöjligt utan att noggrannare ha undersökt fynden på slaviskt område, eftersom flera typer antagligen präglades parallellt på olika myntorter.

Typer som Dbg 1333, 1347, 1350, 1351 och Dbg 1815 bildar i de svenska fynden ett sammanhängande mönster. De hittas i början enbart i Norrland och Södermanland. Gotlands och Skånes skatter däremot innehåller nästan enbart Sp av grupp B.

Fyndet från Quilitz (t.p.q. 1023) vid Odermynningen innehåller för övrigt typer, som förefaller vara typiska för de norrländska fynden. Här återfanns förutom 115 ex. av Dbg 1333, 70 ex. 1335, 45 ex. 1347 (Bahrfeldt omnämner inte Dbg 1347, snarare ger han en beskrivning av olika typer tillhörande Gumowskis grupp VI, jag bibehåller för översiktlighetens skull Dbg 1347 som huvudtyp för denna grupp - se Fyndkatalogen grupp F) och 4 ex. 1815. En viktig detalj är att några ex., som ingår i fyndet så t.ex. Dbg 1333, 1335 och 1347 och även Dbg 1330 uppvisar någon form av inskriften 'IN NOMI DNI AMEN'. Inskriften är karakteristisk för den Magdeburger typen Dbg 643 (Bahrfeldt 1927, s. 108 ff.). De följande fynden på slaviskt område kan möjligen avslöja deras ursprungsområdet och en relativ kronologi.

Fyndet från Kawallen (Kowale) i Schlesien öster om Oder innehåller två ex. av Gumowskis grupp IV, d.v.s. Dbg 1333 (t.p.q. 1002) (PSW IV B, nr. 24). I Oderhaffet vid flodens myning är ett annat fynd känt med 4 ex. Dbg 1347, Poznan IV (t.p.q. 1012) (PSW I, nr. 100). 2 ex. av Gumowski grupp VI, d.v.s. 1335 eller 1808 ingår i ett polskt fynd vid floden Weichsel i Posen, Niesciszewo (t.p.q. efter 1016) (PSW II, nr. 111).

Som det framgår ovan har dessa typer anknytning till flodsystemen i östra Tyskland och Polen, särskilt floden Oder med förbindelse till de av det tyska riket dominerade slaviska områdena d.v.s. Mark Lausitz och Mark Meissen östlig och sydöstlig om Magdeburg (Herrmann et al. 1985, s. 431 ff., Fig 1-4).

Den olikartade fyndfördelningen i Sverige kan möjligen förklaras med att mynten i de säregna norrländska och även de sörmländska fynden importerats via slaviskt område. Mynt av grupp B präglades antagligen enbart i Magdeburg och nådde Skåne och Gotland över den västliga handelsvägen utmed floden Elbe.

Dbg 1333, 1335 och Dbg 1347 präglades, trots deras entydiga anknytning till grupp B och Dbg 643 inte i Magdeburg själv utan snarare under Magdeburgs kontroll längre österut i Mark Lausitz och Meissen. Detsamma gäller för Dbg 1815. Möjligen kan dessa typer ha präglats samtidigt på flera orter. Jag använder mig av de ovan nämnda fyndens t.p.q. för att uppställa en relativ kronologi. Dbg 1333 och 1347 präglas under det första årtiondet av tusentalet. Dbg 1335, 1336 resp. Dbg 1808 och 1815 präglas förmodligen under det andra årtiondet.

Till period III och IV räknar jag även Dbg 1350, 1351 och Dbg 1975, som egentligen dyker upp i fynden först efter 1020-talet. Att dessa typer har präglats långt senare än huvudtyperna under period III förefaller mig osannolikt. Ett undantag är möjligen Dbg 1351 som kan föras tillbaka till Dbg 1347. Dbg 1351 ingår också i ett sent fynd Blacksta, Sö (t.p.q. 1060, 1 ex.). Därmed kan man förmoda att alla Sp, som importerades till Sverige är präglade före eller i början av 1020-talet. Mynt av Gumowskis grupp VII och VIII förekommer inte i de svenska skatterna. De har antagligen präglats senare och cirkulerat i områden, som inte var tillgängliga för myntimporten

till Sverige.

Under period IV dominerar enbart Sp av grupp B de svenska fynden.

De präglades i slutet av period II under period III och början av period IV i Magdeburg. Grupp B kan därmed föras till biskoparna Giselhar (981-1004), Dagino (1004-1012) och Gero (1012-1023). Dbg 648 dyker för första gången upp i slutet av 1020-talet.

Period V omfattar den kontaktlösa tiden, då inga mynt importeras i större antal till Sverige. Inga nya typer introduceras från Sachsen, förutom de ovan nämnda typerna. Ett fynd/antalsmaximum för Dbg 648 uppnås först omkring 1047, d.v.s. 20 år efter det att typen först har dykt upp. Den kronologiska utbredningen i fynden liknar Sp grupp B. Dbg 648 kan tillskrivas biskop Humfried (1023-1051).

Fr.o.m. 1046 uppvisar även de gotländska fynden några ex. av äldre sällsynta Sp, som Dbg 1333, 1335 och 1347. Typerna förstärker intrycken av en massiv import från det magdeburgiska området under period VI. En direkt import från slaviskt område är osannolik, eftersom typer av Gumowski VII och VIII inte finns representerade i fynden.

Vid slutet av period VI, som markeras av tillbakagången av den massiva importen av Dbg 648, dyker Dbg 647 upp i fynden. Även Dbg 1893, som först är känd från senare fynd kan motivmässigt klart knytas till Dbg 647. Dbg 1575 är en säregen typ framställd med kejsarhuvuden utan skägg.

Huvudet är riktat åt vänster. t.p.q. tyder på prägling under 1050-talet. Möjligen framställer Dbg 1575 Henrik IV som kung (fr.o.m. 1053). Henrik IV efterträdde sin far Henrik III 1056 i 6-års åldern. Skägglösheten skulle antagligen återspegla den unge kungen. Dbg 647, 1893 och 1575 kan antagligen föras till ärkebiskop Engelhardt (1051-1063).

Under period VII domineras fynden enbart av gamla typer. Nya typer importeras antagligen inte längre från de områdena i Sachsen, där Mg eller Sp fanns att tillgå. Det är svårt att föra typer till biskop Werner, vars ämbets-tid infaller under denna tidsperiod (1064-1078). En anledning till detta kan vara att myntimporten av magdeburgmynt enbart sker över floden Elbe och att cirkulationsområdet för mynt blir mer och mer avgränsade mot andra valutaregioner i grannskapet. Mynten importeras inte längre kontinuerligt. Myntimport måste fr.o.m. nu ske genom direkt import d.v.s. mynten måste förvärfvas i ursprungsområdet. Över floden Elbe avvecklas importen av mynt, som tillhör Magdeburgs direkta valutaområde.

Att kontakterna med Magdeburg var dåliga under vissa perioder har inneburit att Dbg 645 inte finns representerade i de svenska fynden.

Till period VII räknar jag Dbg 651a, som återfinns i ett enda exemplar i ett sent fynd Hallsarve, Go (t.p.q. 1107). Typen har motivmässigt en anknytning till de tidigare Mauritiuspräglingar Dbg 648 och framförallt tydligt till Dbg 1575. Motivet uppvisar samma drag som Dbg 651 med huvudet riktad åt vänster. Skillnaden är att ansiktet har skägg nu. Dbg 646 kan som alla andra typer av grupp 3) föras tillbaka till Dbg 648. Typen representeras i senare fynd så t.ex. Stora Sojdeby, Go (t.p.q. 1089). Dbg 651a och 646 har antagligen präglats under period VII under biskop Werner (1064-1078).

Under period VIII påverkades även Magdeburg av striden mellan kejsaren och påven, den s.k. investiturstriden, som kulminerade i Heinrich IV:s vandring till Canossa 1077. År 1085 avsattes den dåvarande ärkebiskopen Hartwig IV av Spanheim, som tillhörde påvepartiet och ersattes av en kejsartrogen med samma namn, Hartwig V av Hersfeld. 1087 kunde emellertid Hartwig IV återintå ärkebiskopsämbetet i Magdeburg (Lexikon des Mittelalters 1989, s. 1948). Mynt som tillhör grupp 3b) står fortfarande i traditionen att avbilda kejsaren. Det kan tänkas att Dbg 650 och 652 präglades under biskop Hartwig IV första ämbets-tid 1079-1085 och Dbg 653, som skiljer sig markant från de andra två typer under kejsarens biskop Hartwig V (1085-1087). Det tidigast kända ex. av Dbg 653 ingår i Findarvefyndet, Go (t.p.q. 1089). Efteråt d.v.s. fr.o.m. 1087 börjar man i Magdeburg enbart präglar mynt av grupp 4), med biskopsmotiven. Under Hartwig IV andra regeringsperiod präglas antagligen Dbg 655 och 656. Geretefyndet, Go (t.p.q. 1099) med Dbg 655 ligger inom Hartwig V:s (1179-1102) tid.

Dbg 658 och 659 för jag p.g.a. motivet till biskop Heinrich I (1102-1107) (se kap. 4.4, grupp 4).

Även Dbg 1896 och 665 för jag samman p.g.a. motivvalet. Båda typer präglas under biskop Adelgot (1107-1119). Johannishus, Bl (t.p.q. 1120) med ett ex. Dbg 665 är det yngsta fyndet med den yngsta i Sverige kända typen av myntgruppen Magdeburg. Här bortser jag från de magdeburgiska brakteaterna, som ingår i Burgefyndet och som för nuvarande bearbetas av Gert Hatz (se kap. 4.4, grupp 5: brakteaterna).

Präglingstid och präglingsherre för Dbg 1750 måste förbli osäker tills vidare.

5.1 Översikt över Sachsenpfennige och Magdeburgmynt funna i Sverige

Mg och Sp tillhör de stora myntgrupperna i de svenska fynden.

Gert Hatz har gjort en sammanställning av samtliga myntgruppers mängdmässiga fördelning till varandra (Hatz 1974, s. 38 ff.). Han gjorde sammanställningen 1969. Alla fynd, som hittades eller inlämnades därefter ingår inte i tabellen (se kap 1.4). Dessutom tar Hatz upp alla ex. från fynd med okänd proveniens. Antalet ex. totalt, som jag redovisar senare överensstämmer följaktligen inte med Hatz sammanställning.

OAP är den dominerade myntgruppen i fynden och intar första plats med 12343 ex. i 272 fynd, följd av Köln med

9255 ex./ 266 fynd, obestämda mynt 2768 ex./ 164 fynd, Mainz 4169 ex./ 239 fynd, Worms 2740/ 189 fynd o.s.v. Sp intar i den här tabellen den 15:e plats med 918 ex./ 162 fynd och Mg den 21:e plats med 570 ex./ 122 fynd.

Hela listan utgörs av sammanlagt 74 myntorter. Ibland tillordnas mynt ett möjlig ursprungsområde och inte en definitiv präglingsort. 53 myntorter har mindre än 500 ex., därav 40 med mindre än 300 ex.

Sachsenpfennige

	<i>Dbg</i>	<i>T.p.q.</i>	<i>Mynterre</i>	<i>Regeringstid</i>	<i>Antal</i>	
Grupp A						
(A:1:1)/(A:1:2)	1325/1325b	965-1070	St. Moritz	937-968	115	
(A:2)	1329	983-1053	kloster		60	
(A:3)	1326	991-1018	Adalbert?	968-981	6	
(A:4:1)/(A:4:2)	1328/1800	962-1120			9	
(A:5)	1327	978-1018			3	
Grupp B						
(B:1:1)/(B:1:2)	1330/1331	997-1143	Dagino/	1004-1012/	507	
/(B:1:3)	1332		Gero?	1012-1023		
Grupp C						
(C:1)	1815 (CNP 473)	1023	Okänd präglingsort		1	
Grupp D						
(D:1)	1333	1023-1120	Okänd präglingsort		41	
Grupp E						
(E:1:1)/(E:1:2)	1335/1808	1029-1089	Okänd		22	
(E:2)	1336	1099	präglingsort		1	
(E:3)	1339				1	up
Grupp F						
(F:1:1)	1347	1023-1120	Okänd		48	
(F:1:2)	1975 (CNP 691/709)	1047-1120	präglingsort		2	
(F:1:3)	1350	1035-1089			2	
(F:2)	1351	1060			1	
Obestämda mynt:					14	
Summa:					833	

Magdeburgmynt

Grupp 1)						
	639	991-1120	Giselhar?	981-1004	42	
	641	1046-1050			2	
Grupp 2)						
	642	1018	Giselhar?		2	
	643	996-1089			49	
	644	1002-1026			3	
Grupp 3a)						
	648	1029-1121	Humfried?	1023-1051	350	
	647	1053-1120	Engelhart?	1052-1063	17	
	1893	1083			1	
	1575	1042-1089			4	

Adalbert?
968-981

Arkebiskopssäte
Magdeburg

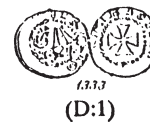
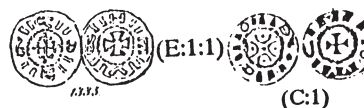
Giselhar?
981-1004

Dagino
1004-1012

Gero?
1012-1023

Humfried?
1023-1051

Engelhart?
1052-1063

647

1893

1575

Werner?
1064-1078

651

646

(!)

Hartwig IV?
1079-1085

650 Grupp 3b)

652

Hartwig V?
1085-1087

653

Hartwig IV?
1087-1102

655 Grupp 4)

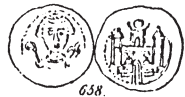

656

(!)

Heinrich I?
1102-1107

658

659

(!)

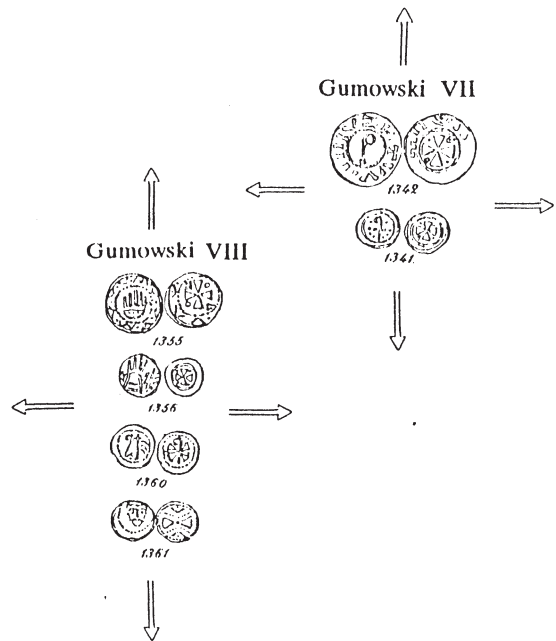
Adelgot?
1107-1119

1896

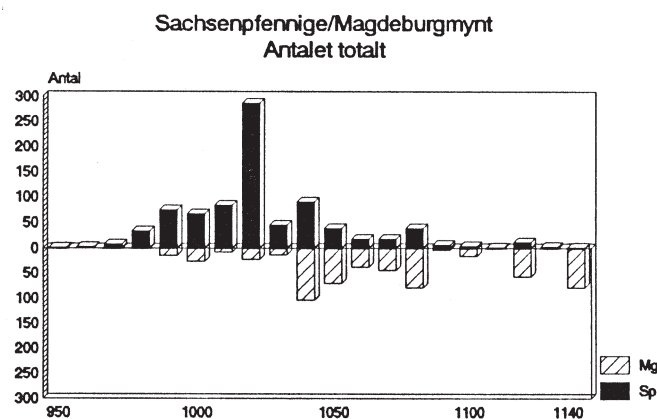

665 Grupp 5)

	646	1089-1143	Werner?	1064-1078	21
	651	1107			1
Grupp 3b)					
	650	1102-1143	Hartwig IV?	1079-1085	17
	652	1120-1143			14
	653	1089-1143	Hartwig V?	1085-1087	19
Grupp 4)					
	655	1099	Hartwig IV?	1087-1102	1
	656	1120			1
	658	1143	Heinrich I?	1102-1107	29
	659	1107-1143			3
	1896	1143	Adelgot?	1107-1119	2
	1750	1143	Anonym		1
Grupp 5)					
	665	1120	Adelgot?	1107-1119	1
Obestämda mynt:					9
Summa:					589

Slutligen återger jag i diagramform den antalsmässiga utbredning av Sp och Mg fr.o.m 940 t.o.m. 1140.

6. TOLKNINGAR

Fråga 1: Är det möjligt att urskilja särdrag i fynden från de tidigare danska provinserna Skåne, Blekinge och Halland jämfört med övriga Sverige?

Halland finns inte i myntmaterialet. För Blekinge är enbart tre fynd kända. Landskapet Skåne däremot uppvisar flest mynt efter Gotland. Fynden där kan karakteriseras på följande sätt. Kronologiskt kan fynden föras till två tidsperioder, andra hälften av 990-tal och 1020-talet. Med slutet av 990-tal utgör de skånska fynden huvudandelen av spridningen av Sachsenpfennige och Magdeburgmynt i de svenska fynden i motsats till de gotländska fynden, som dominerade början av 990-tal. Under 1020-talet utgör gotländska och skånska fynd huvudandelen av de svenska fynden med Sachsenpfennige. De skånska liksom de gotländska fynden uppvisar nästan aldrig exceptionella typer av Sachsenpfennige och Magdeburgmynt, snarare återfinns här enbart de vanligaste typerna och då i stort antal.

Fynden upphör i slutet av 1020-talet med undantag av några fynd. Här måste nämnas Äspingefyndet (t.p.q. 1047) för Skåne och Johannishusfyndet för Blekinge (t.p.q. 1120), som har flest exemplar av Dbg 648. De stora och med ovanliga typer nästan oblandade fynden tyder på direkta kontakter med Magdeburgområdet över floden Elbe. Att man slutar nedlägga skatter i de av Danmark kontrollerade områdena måste antagligen ses i samband med den danska centralmaktens uppkomst och dess försök att etablera en egen myntning och myntekonomi.

Fråga 2: Finns det skillnader mellan Gotland och det svenska fastlandet vad gäller Sachsenpfennige och Magdeburgpräglingar?

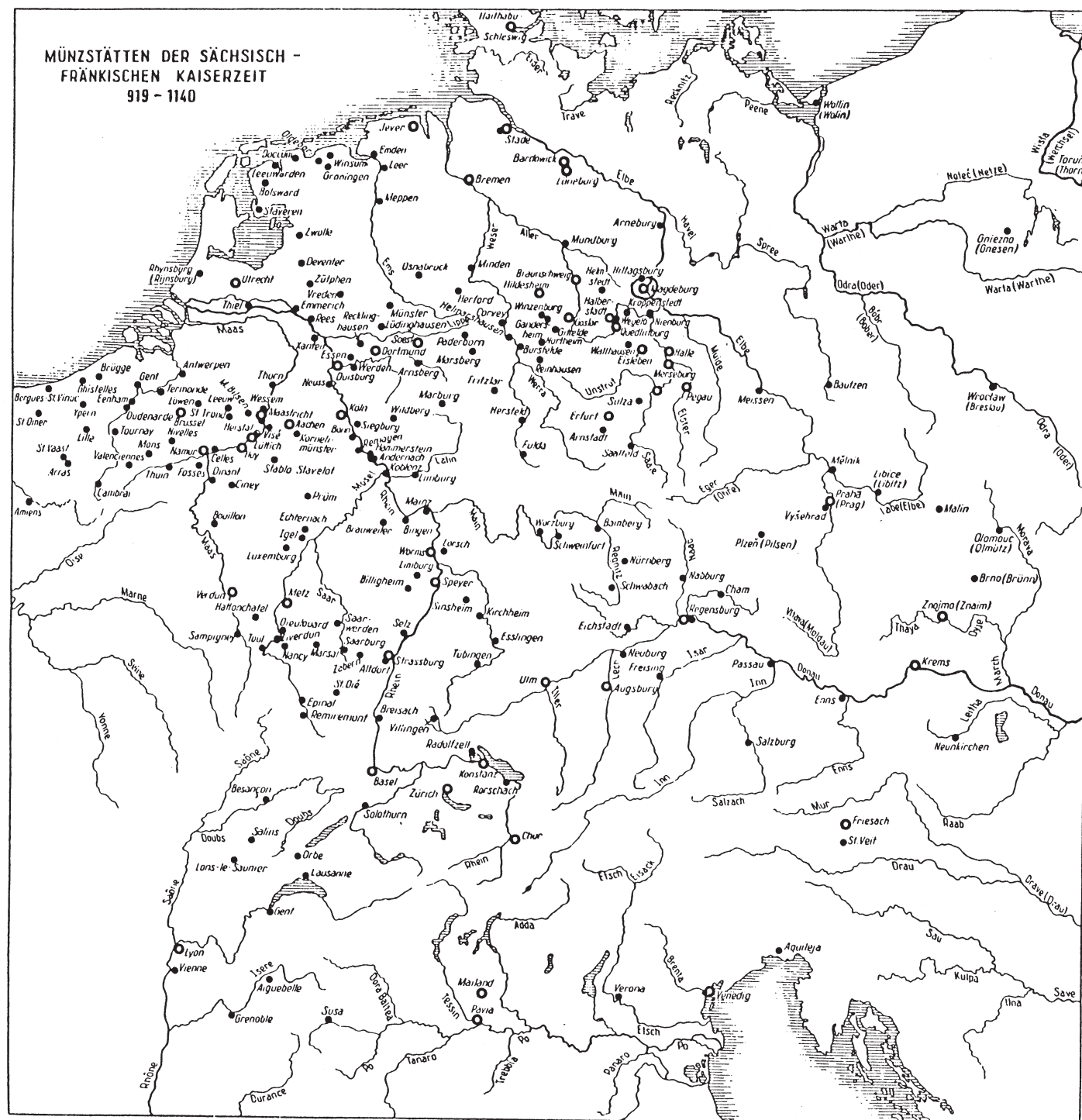

Fig. 1. Tyska myntort under vikingatiden. Magdeburg inringad. Efter Kluge 1991.

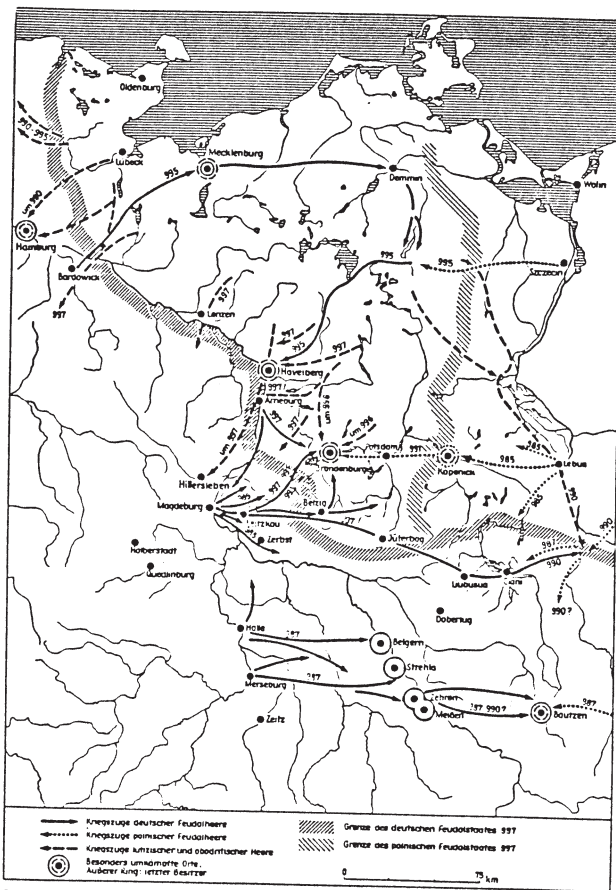
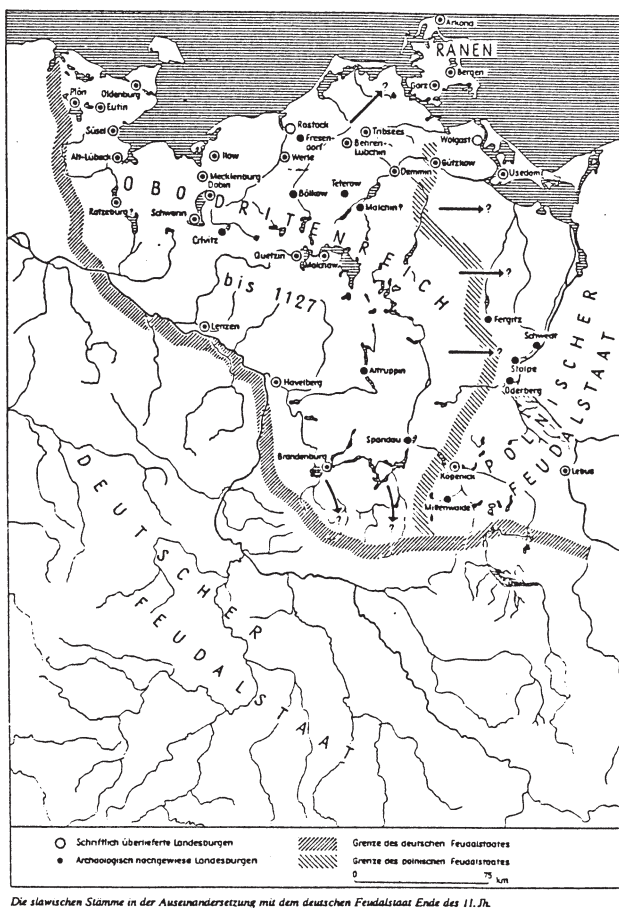
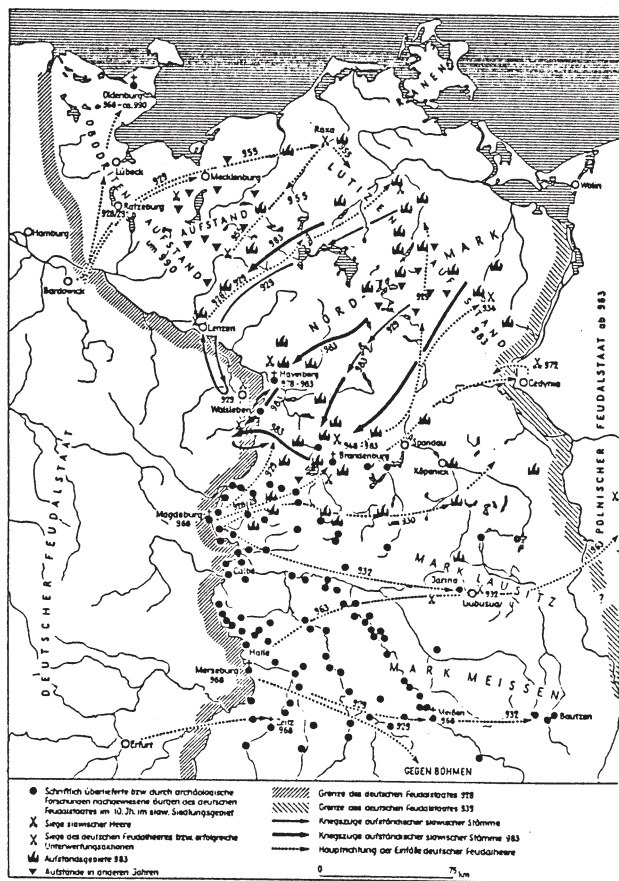

Fig. 2-4. Det Tyska rikets ostexpansion 930 till 1100-talets början. Efter Hermman 1985.

Gotland dominerar fynden. Fyndmaxima kan konstateras för början av 990-tal, 1020-talet, andra hälften av 1040-talet och 1080-talet. Liksom i de skånska fynden saknas de exceptionella typer, som annars återfinns i de norrländska och mellansvenska fynden. Gotlands Sp och Mg importerades liksom de skånska exemplar från väster över floden Elbe. Glappet under 1030 och början av 1040-talet som kan iaktas i de gotländska fynden kan inte konstateras för de mellansvenska fynden under samma tidsperiod vad det gäller Sp. De norrländska fynden under 1020-talet uppvisar däremot exceptionella drag med en rad sällsynta typer. Mynten importerades inte över floden Elbe, som exemplaren i de samtida stora och talrika fynden från Skåne och Gotland. Snarare är det tänkbart att de importerades till Sverige över floden Oder. De polska fynden tyder på detta. Det gäller antagligen också för de mellansvenska fynden, som också uppvisar en rad sällsynta typer.

Fråga 3: Hur är Sachsenpfenniges och Magdeburgmynts inbördes förhållande, avlöser de varandra eller präglas de parallellt? I detta sammanhang måste också ställas frågan, om Magdeburg är allenarådande som präglingsort eller om fler myntorter präglar under Magdeburgs kontroll. Är Magdeburg den enda myntorten, som präglar Sachsenpfennige?

Fr.o.m. 940-tal t.o.m. år 1000 präglar enbart Magdeburg Sachsenpfennige. Präglingen utvidgas sedan till en eller flera andra orter. Förmodligen är dessa anonyma myntorter lokaliserade längre österut i de av det tyska riket dominerade slaviska områdena (se fig 2-4). De Sachsenpfennige, som präglas där finns nästan aldrig i de skånska och gotländska fynden, särskilt inte under 1020-talet då ett importmaximum för dem kan konstateras.

Hur många myntorter som deltar i präglingen och hur länge Sachsenpfennige präglades kan inte avgöras baserat på de svenska fynden. Antagligen använde man sig i Magdeburg av enbart två typer under 50 år, Sachsenpfennige av grupp B, d.v.s. Dbg 1330/1331/1332 fr.o.m. mitten av 990-talet t.o.m. mitten av 1020-talet, och Magdeburgmynt med Dbg 648 t.o.m. början av 1050-talet.

7. SAMMANFATTNING

Undersökningen har gett följande resultat. Tillämpningen även kvantitativ jämförelse efter typ av Mg och Sp visar när, i vilken omfattning och över vilka importvägar mynten nådde fram till Sverige. Tre massiva importperioder för Sp och Mg kan urskiljas i materialet. 990-tal med ett importmaximum för de äldre stora Sp och de äldsta Magdeburgpräglingar. Kontakterna upphör med början av 1000-talet och återupptas i omfattande skala antagligen fr.o.m. 1017/18 eller kort senare. Huvudandelen av importen sker sannolikt över floden Elbe, som når fram till hela Sverige och de danska områdena. Handelsförbindelser med västslaviskt område under samma tid består enbart med Mellansverige och Norrland.

Importen slutar under andra hälften av 1020-talet. Kontakterna med det slaviska området kan däremot upprätthållits längre. Förbindelserna med sachsiskt område återupptas fr.o.m. 1046, förmodligen återigen över floden Elbe. Fynden indikerar däremot ingen import längre österut ifrån västslaviskt område. Kontakterna försämras fr.o.m. 1050. Fram till slutet av nedläggningsperioden ca 1140 är importen sporadisk och antagligen inte beroende av bra eller dåliga kontakter med sachsiskt område. Den omfattande importen under dessa tre importperioder verkar enligt t.p.q. i fynden skarpt avgränsat. Kontakterna är direkta och mynt förflyttas snabbt och i stora mängder till Norden.

8. LITTERATUR

- Bahrfeldt 1915: E. Bahrfeldt, 'Die Randpfennige von Schernikau', i Berliner Münzblätter No 5., Berlin 1915, s. 221- 223;
Bahrfeldt 1927: E. Bahrfeldt, 'Der Denarfund von Quilitz', i Berliner Münzblätter No.291, Berlin 1927, s. 33- ;
Buchenau 1928: H. Buchenau, Der Brakteatenfund von Gotha. München 1928.
CNS: Corpus Nummorum Saeculorum, IX - XI qui in Suecia reperti sunt 1.1-. Stockholm 1975 -.
Commentationes: Commentationes de nummis saeculorum IX-XI in Suecia repertis. Nova Series. Stockholm 1987-
Dannenberg 1876: H. Dannenberg, 'Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit', Bd. I - IV, Berlin 1876 - 1905.
Fried 1991: J. Fried, 'Die Formierung Europas 840-1046', München 1991.
Gumowski 1939: M. Gumowski, 'Corpus Nummorum Poloniae', Krakow 1939.

- Hatz 1974: G. Hatz, 'Handel und Verkehr zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der späten Wikingerzeit'. Lund 1974.
- Hatz 1985: G. Hatz, 'Die ersten Sachsenpfennige in Schweden', i festschrift till R. Kiersnowski 'Nummus Et Historia', Warszawa 1985.
- Hauberg/Østrup 1914: P. Hauberg/J. Østrup, 'Terslev-Fyndets Mønter', Särtryck ur Aarbøger for nordisk oldkynighed og historie, Köpenhamn 1914.
- Herrman et al. (red.) 1985: J. Herrmann, Kap. 12, s. 416 - 440 i 'Deutsche Geschichte, Von den Anfängen bis zur Ausbildung des Feudalismus', Bd. I, Berlin 1985.
- Ilisch 1990: P. Ilisch, 'Zur Datierung der in nordischen Funden vorkommenden ottonischen Münzen von Köln', i Nordisk Nummismatisk Årsskrift 1983/84, s. 123 - 144.
- Jammer 1952: V. Jammer, 'Die Anfänge der Münzprägung im Herzogtum Sachsen'. Hamburg 1952.
- Jonsson 1986: K. Jonsson, 'Viking-Age Hoards and late Anglo-Saxon Coins'. Stockholm 1987.
- Jonsson 1990: K. Jonsson, 'The import of German coins to Denmark and Sweden c. 920-990'. i Commentationes 6, s. 139-143.
- Jonsson 1992: K. Jonsson, 'The routes for the importation of german and english coins to the northern lands in the viking-age', under tryckning.
- Jonsson: K. Jonsson, Finds of Viking-Age coins in Sweden. Commentationes 5. Under bearbetning;
- Kluge 1991: B. Kluge, 'Deutsche Münzgeschichte von der späten Karolingerzeit bis zum Ende der Salier (900 bis 1125)'. Sigmaringen 1991.
- Lexikon des Mittelalters 1989: Lexikon d. M.a. Bd. 4, L.9, München, Zürich 1989.
- NNÅ: Nordisk Nummismatisk Årsskrift, Helsingfors, Oslo, Köpenhamn, Stockholm 1975 -.
- PSW: I - J. Slaski, and S. Tabaczynski, Wczesnosredniowieczne skarby srebrne Wielkopolski. Warszawa-Wroclaw 1959.
- II - T. and R. Kiersnowscy, Wczesnosredniowieczne skarby srebrne z Pomorza. Warszawa-Wroclaw 1959.
- IV B - M. Haisig Wczesnosredniowieczne skarby srebrne ze Slaska. Wroclaw-Warszawa-Krakow 1964.
- Reyman et al. (red.) 1974: M. Dekowna, J. Reyman, S. Suchodolski 'Wczesnosredniowieczny skarb srebrny z Zalesia Powiat Slup'. Wroclaw 1974.

Förkortningslista

Am/Af	Antal mynt/Antal fynd koefficient
Ark	Arkivalisk lista
CNP	Corpus Nummorum Poloniae
CNS	Corpus Nummorum Saeculorum
Dbg	Dannenberg
DM	Dalarna Museum, Falun
Dnr	Diarienummer
EM	Eskilstuna Museum, Eskilstuna
EB	Erzbischof d.v.s. ärkebiskop
Frs.	Frånsida
GAM	Göteborgs Arkeologiska Museum, Göteborg
GF C	Gotlands Fornsal (Serie) C, Visby
INV	Inventarienummer
KMK	Kungliga Myntkabinett
KLM	Kalmar Läns Museum, Kalmar
LUHM	Lunds Historiska Museum, Lund
Mg	Magdeburgmynt
NOTY	Antal tyska mynt
NNÅ	Nordisk Nummismatisk Årsskrift
OAP	Otto-Adelheidpfennig
Pri	Privat
SHM	Statens Historiska Museum
SF	Sigtuna Fornsal, Sigtuna
Sp	Sachsenpfennig
SSM	Stockholms Stads Museum, Stockholm
T.p.q.	Terminus post quem
TOTALN	Antal mynt total
TPQT	Terminus Post Quem Total
TPQG	Terminus Post Quem German
up	Utan provinens
VAR	Variant
ÅR1	Regeringstidens början

ÅR2 Regeringstidens slut
Åts. Åtsida
(!) I svenska fynd ej representerad typ

Landskap

Bl	Blekinge
Dr	Dalarna
Ds	Dalsland
Go	Gotland
La	Lappland
Me	Medelpad
Nä	Närke
Sk	Skåne
Sm	Småland
Sö	Södermanland
Up	Uppland
Vg	Västergötland
Vs	Västmanland
Ög	Östergötland
Öl	Öland
Ån	Ångermanland

KEY TO THE NUMBERING OF THE SWEDISH PROVINCES USED IN THIS SERIES

1. Gotland
2. Öland
3. Skåne
4. Blekinge
5. Halland
6. Småland
7. Västergötland
8. Östergötland
9. Bohuslän
10. Dalsland
11. Närke
12. Södermanland
13. Värmland
14. Västmanland
15. Uppland

16. Dalarna
17. Gästrikland
18. Hälsingland
19. Härjedalen
20. Medelpad
21. Jämtland
22. Ångermanland
23. Västerbotten
24. Lappland
25. Norrbotten

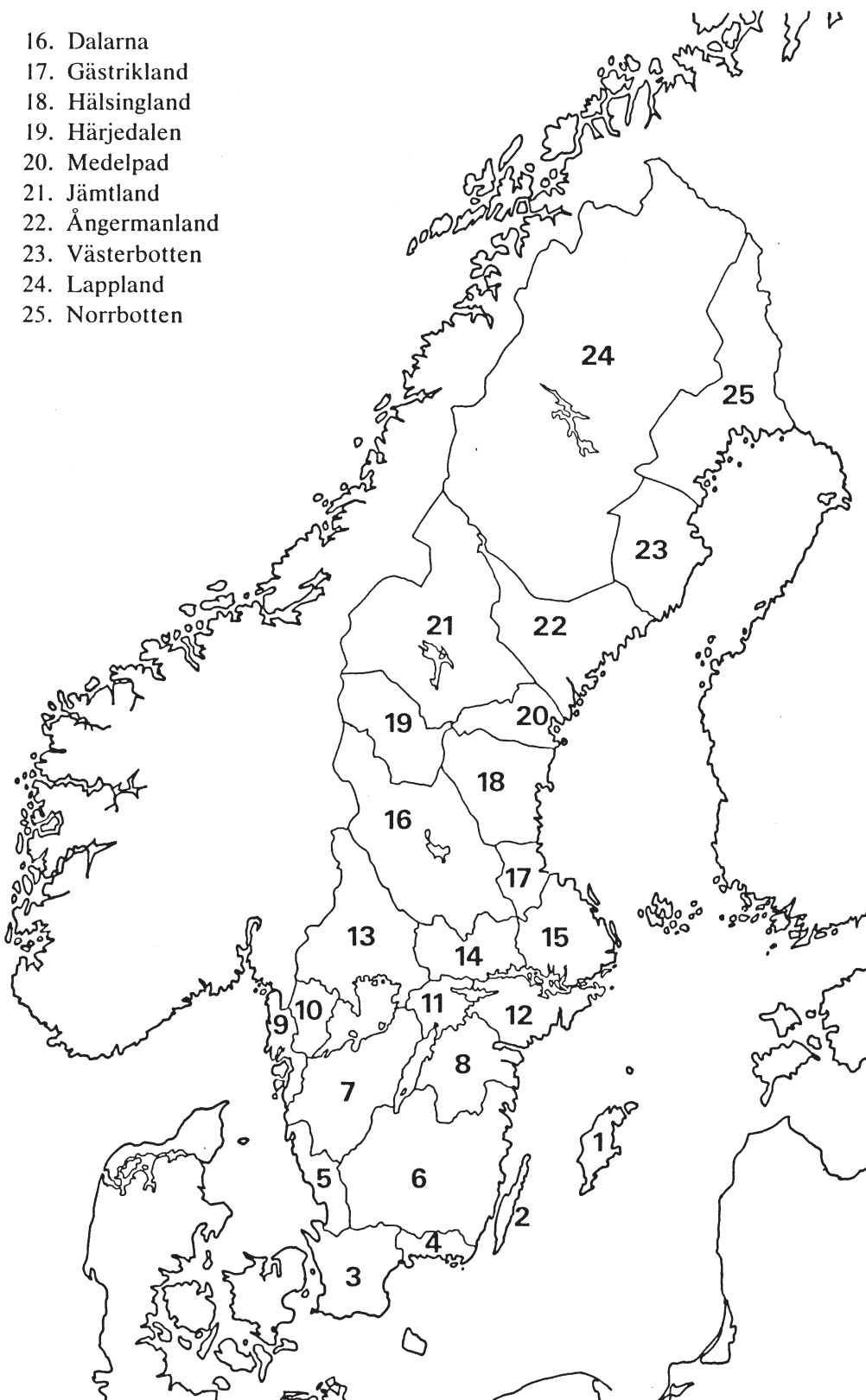

Fig. 5. De svenska landskapen. Efter CNS.

